

Knud Pedersen

NAZISMER

**FUTURISMEN SOM NAZISME
NAZISMEN SOM FUTURISME**

**Net-Bog-Klubben
(autografisk manuskript)**

Knud Pedersen

NAZISMER

FUTURISMEN SOM NAZISME
NAZISMEN SOM FUTURISME

essay

Net-Bog-Klubben
(autografisk manuskript)

ISBN: 87-90733-36-3
Copyright: Knud Pedersen
År: 2000
Server: Cybercity
Tryk: Levison+Johnsen+Johnsen a/s
Bagside: Knud Pedersen: Football piece no. 1

Advarsel: Enhver erhvervsmæssig kopiering eller overdragelse er ulovlig og vil blive retsforfulgt med krav om erstatning.

Antal sider: 98

Notabene

Net-Bog-Klubbens bøger er alle fremstillede efter den såkaldte print-on-demand teknik.

Den består i, at trykning og indbinding foregår i samme proces.

Endvidere stiller teknikken begrænsninger for papirtykkelse til at trykke på og papir til indbinding.

Desværre er det nødvendigt at acceptere disse begrænsninger. De skyldes, at der ikke trykkes flere bøger end der bestilles.

Forfatterne ville stå overfor helt andre krav til investeringer, hvis læserne ikke kan se bort fra disse skønhedsfejl og koncentrere sig om indholdet.

FORORD

Når en kunstner blev henrettet i det nazistiske Tyskland, havde han været rigtig sabotør. Om denne sabotør malede ekspressionistiske billeder eller ej var ikke afgørende. Malerforbud var alene en kunstpolitisk intrige.

I dag udstiller det officielle Tyskland kunstnere som “modstands-kunstnere”, selv om de var notoriske nazister. Emil Noldes medlemsnummer i det nazistiske parti er 1722. (Bundesarchiv Journal R 55-409). Ezra Pound, en anden kunstner og nazist, har sagt: Hverken Joyce, Elliot eller jeg selv var den, vi er, uden Marinetti.

Marinetti var de italienske futuristers ideolog. Og futuristerne var det åndelige grundlag for fascismen.

Den efterrevolutionære kunst i Sovjet blev udformet af russiske futurister. De var dog ikke mere enige med Marinetti, end at de bombarderede ham med rådne æg under hans besøg i Moskva i 1913. Kunstfunktionen er forrykket fra spejlet til hammeren, sagde den russiske futurist Sergej Tretjakov.

Det mente Marinetti også.

Verdensbilledet er i dag eklatant berørt af futuristerne, både de italienske og de russiske, først og fremmest holdningen til teknikken og dens stadige overtræk på sin egen konto, men også vort politiske liv, hvor den udøvende magts overgreb på det enkelte menneske og dets værd henter sin legitimation fra futurismens fascistiske voldsdyrkelse og menneskeforagt.

Det er sværvægtene, der har interesseret sig for de futuristiske idéer fra 1909, hvor de første gang blev præsenteret.

Herhjemme var det Johs. V. Jensen, påvirket af den italienske futurisme, og senere Poul Henningsen, påvirket af den russiske. Internationalt er det bl.a. Ernest Hemingway, H.G. Wells, Aldous Huxley og Bert Brecht, der efter eget udsagn betragtede Tretjakov som sin lærer.

Det var nok nærmest de mindre betydelige, der ikke var påvirkede af futurismen.

Denne sammenhæng i det åndelige klima, hvor modsætningerne mellem nazismen og kunsten kan betragtes som en rivalisering, er emnet for denne fremstilling.

Da disse betragtninger er nedskrevet i 1980, kan de af gode grunde ikke forholde sig til de mange fænomener, der har indfundet sig i løbet af de seneste snes år.

Alligevel er det min tro, at læseren kan have udbytte af at læse disse forudsætninger og tænke videre med sine egne tanker om situationen i dag og overveje sammenhænge og forskelle.

Knud Pedersen

UDVALGTE BEGIVENHEDER I NAZISMENS HISTORIE, 2. VERDENSKRIG OG DEN ANTINAZISTISKE BEVÆGELSE

Før 1933:

1909 fremkommer i Italien det første futuristiske manifest.

1912 gennemfører italienerne historiens første bombetogt med flyvemaskiner i den italienske-tyrkiske krig om Libyen.

1915 fremkommer i Italien det fascistiske partiprogram.

1917 dukker dadaismen op i Tyskland. Første udstilling i Luzern, Svejts. Åbning af dada-galleri i Zürich. 1918 kommer dadaismen til Berlin og politiseres. Samtidig fremkommer parisisk dada-manifest.

1917 grundlægger Rosa Luxemburg "Internationale Zeitschrift für Theorie und Praxis des Marxismus".

1919, den 15. januar myrdes Rosa Luxemburg og Karl Liebknecht. W. Gropius grundlægger det statslige Bauhaus i Weimar.

Den senere nazistiske kulturideolog, Alfred Rosenberg, bliver medarbejder ved det antisemitiske blad "Auf gut deutsch".

Gennembrud for Neue Sachlichkeit, Verismus og surrealismen, der iflg. John Heartfield er en borgerlig reaktion på dadaismen. 1920 påbegyndes for første gang regelmæssige radioudsendelser i Tyskland.

Marinetti og andre futuristiske kunstnere undsiger fascismen i Italien.

Nazisterne køber for betroede forsvarsmidler avisen "Völkischer Beobachter".

1920 oprettes Deutschen Kunstgesellschaft, en nazistisk forening med en militant aktiv kunstpolitik, for hvem bekæmpelsen af den moderne kunst ikke var et spørgsmål om smag, men et magtspørgsmål, der måtte løses med magt og kamp. Oprettelsen er foranlediget af en banal traditionel maler, Richard Guhr, der fortørnes over, at en udstilling med hans billeder ikke bliver anmeldt i pressen. Han beskylder kritikerne for at være mere optaget af den udenlandsk inspirerede kunst.

Selskabet bliver senere til "Kampfforbund deutsche Künstler", under Alfred Rosenbergs ledelse.

1922, 30. oktober, Mussolini danner regering i Italien.

1923, tusk inflation. 1 US dollar = 2,4 billioner mark.

1925, 25. februar, fremkommer partiprogrammer for Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP, i 25 paragraffer

8,3% arbejdsløse. Fascistiske og antifascistiske manifeste.

Bauhaus flytter til Dessau.

1927 skæres de sociale ydelser ned. I München grundlægges et nazistisk selskab for tysk kultur og videnskab.

Oprettelse af "Organisation der Arbeiterfotographen". Organisationen har på sit højdepunkt ca. 7000 medlemmer.

Oprettelse af det nazistiske kampforbund for tysk kultur, "Kampfbundes für deutsche Kultur". Leder: Alfred Rosenberg. Formål: "Den nationalsozialistischen Gedanken in Kreise zu tragen, die durch Massenversammlungen im allgemeinen nicht gefasst werden können", (Völkischer Beobachter 1927).

1929 Børskrak i New York. 3 millioner arbejdsløse i Tyskland. I Lübeck vises "1. Ausstellung rein deutscher Kunst".

Grundlæggelse af den socialistiske "Sammenslutningen af revolutionære socialistiske bildende kunstnere". Foreningen har på sit højdepunkt ikke mere end 800 medlemmer ud af 23000 mulige.

1929 grundlægger Rosenberg "NS-kampforbund for tyske kunstnere" i München.

1930 finder 1.ste rigskonference for proletariatets kulturorganisationer sted.

Højreradikale tvinger direktøren for Bauhaus til at trække sig tilbage. 29 lærere afskediges samtidig.

14. september. Hitler sejrer i rigsdagsvalget (opgang fra 12 til 107 mandater).

I Weimar, der er udgangsstedet for Bauhaus, ødelægges et relief af Oscar Schlemmer.

I oktober fjernes 70 moderne kunstværker fra Weimar kunstmuseum.

1931 Oprettelse af kampforbund for tyske arkitekter og ingeniører.

1932 Bauhaus i Dessau lukkes af nazisterne. Skolen søges videreført som privatskole i Berlin, men lukkes i 1933 af politiet. 32 studenter arresteres.

I Breslau lukkes statens akademi for kunst og kunsthåndværk. Angivet grund: spareforanstaltninger.

31. juli bliver Hitlers parti det største parti med 230 mandater.

18. juli Opråb om dannelse af enhedsblok imod fascismen underskrevet af bl.a. Käthe Kollwitz, Albert Einstein, Heinrich Mann og Arnold Zweig.

TIDSTAVLE FOR TIDEN 1933- 1945:

30. januar 1933 opfordrer Tysklands rigspræsident, Paul von Hindenburg, Adolf Hitler til at danne regering. Denne situation er kaldt "magt-overtagelsen".

De splittede arbejderpartier, kommunisterne (KPD) og socialdemokraterne (SPD), udsender samtidig to opråb.

Kommunisterne opfordrer til enhedsfront imod nazisterne og generalstrejke.

Socialdemokraterne opfordrer til kamp for forfatningen.

På Hitlers opfordring opløser Hindenburg 1. februar rigsdagen og udskriver nyt valg.

I februar måned indføres demonstrationsforbud og indskrænkning i tale-presse-og forsamlingsfrihed.

Den tyske storindustri - Krupp, I.G. Farben, Forenede Stålværker m.fl. - giver Hitler 3 millioner Mark til finansiering af den forestående valgkamp til "værn mod kommunismen".

Den tyske rigsdag bliver stukket i brand. Nazisterne beskylder kommunisterne for branden, kommunisterne beskylder nazisterne. Nazisterne begynder herefter systematisk klapjagt på kommunisterne.

Hindenburg underskriver et særligt lovforslag, der giver ret til fængsling uden rettergang, "Schutzhaft", skærpede straffebestemmelser samt ophævelse af Weimarrepublikkens forfatning.

Kommunisternes formand, Ernst Thälmann, fængsles.

Kunstnerne Käthe Kollwitz og Heinrich Mann m.fl. udsender for 2. gang opråb om dannelsen af enhedsfront mellem socialdemokrater og kommunister.

Ved rigsdagsvalget 5. marts får nazisterne 288 mandater. Allerede fire dage senere erklærer nazisterne de kommunistiske og socialdemokratiske mandater for ugyldige og får således i en regering af kun borgerlige oppositionspartier absolut flertal i rigsdagen. De borgerlige partier protesterer ikke imod denne aktion, der indfører den nazistiske diktaturstat.

24. marts får Hitler fuldmagt til at give love uden rigsdagens godkendelse.

Hagekorsflaget bliver rigsflag og 100 KZ-lejre oprettes i løbet af dette første år.

Fra 1. april indfører den nazistiske organisation SA boykot af alle jødiske forretninger.

26. april oprettes Gestapo, "Geheimes Staatspolizeiamtes", det hemmelige politi.

I dagbladene fremkommer "sort liste" over forbudte bøger og deres forfattere, først og fremmest jødiske og socialistiske forfattere, men også bøger med seksuelle eller kønsliberale emner.

En lang række kunstnere afskediges, får orlov eller emigrerer. Et skriftcensurkammer oprettes som forløber for Rigs kulturkammeret, der oprettes senere samme år.

Den 24. marts sender præsidiets for rigsforbundet for den tyske industri Hitler en takkeadresse for hans sikring imod forstyrrelser og "politiske Schwankungen".

En lov i april tillader arbejdsgivere at afskedige arbejdere, der udfører fordækt statsfjendelig virksomhed.

Krupp får fuldmagt til at organisere industriens forbund efter et "førerprincip".

En tvangsarbejdsorganisation, "Deutschen Arbeitsfront" (DAF), oprettes og den tyske industri opretter et industrielt støtteprogram under

navnet "Adolf Hitler Spende", der betaler 700 millioner RM til nazisterne.

1. maj påbegyndes projekt rigsmotorveje for at beskæftige arbejderne. For at beskæftige industrien og kapitalen begyndes opbygning af en flyvemaskineindustri, et projekt, der i begyndelsen hemmeligholdes under betegnelsen "Kasse L" fordi 15.972 eller mere end halvdelen af alle producerede flyvemaskiner var krigsflyvemaskiner.

Ved lov indskrænkes jødernes ret til de højere uddannelser. Skolevæsenet indrettes på opbygning af en nazistisk "elite", bl.a. oprettes særlige skoler under navnet "Napola", der skal uddanne tyske "herremennesker".

De tyske studenter opretter i dette magtovertagelsesår organisationen "imod den u-tyske ånd", der beslaglægger bøger (alene i Berlin mere end 500 ton) og foranstalter bogbrændinger til musikledsagelse af et SS-kapelle.

1. juni indfører nazisterne, stadig for at øge beskæftigelsen, en lov, der trækker alle gifte kvinder ud af arbejdsmarkedet.

Fra 27. juni til 5. juli ophæver alle øvrige partier sig selv.

Den 3. juli kan Hitler erklære "revolutionen" afsluttet.

I august fuldbyrdes de første dødsstraffe over 4 kommunister.

I løbet af 1933 henrettes endnu 66.

En skueproces om rigsdagsbranden påbegyndes i september. Samtidig begynder en alternativ proces i London, og på 16 sprog udsendes en brunbog om rigsdagsbranden, der dokumenterer, at nazisterne stod bag den brand, som kommunisterne blev beskyldt for. Den små begavede kommunistiske sympatisør van der Luppe dømmes og henrettes for brandstiftelsen.

Hitler forlanger Saarområdet tilbage uden folkeafstemning, og andre urimeligheder fra Versaillesfreden i 1918 forlanges ophævet, bl.a. rustningsbegrænsninger og skadesbetalinger.

Den 22. september oprettes rigskulturkammeret med 7 kamre til en fuldstændig overvågning af presse, radio og al kunstnerisk udfoldelse. Joseph Goebbels, der er minister for oplysning og propaganda, bliver chef for rigskulturkammeret. I 1937 er mere end 100.000 kunstnere af enhver observans tilmeldt.

Der grundlægges et nordøsttysk forskningsinstitut til opbygning af ideologien "Heim ins Reich", der søger grundlag for territoriale krav på nabostaterne.

I december laver nazisterne lov om "enhed mellem parti og stat".

I Prag og Paris dannes komiteer imod nazismen og til beskyttelse af tyske forfattere.

Konference finder sted i Moskva om nazismen i Tyskland.

Antifascistiske skrifter udgives i både Prag, Paris og Moskva på tysk og sendes illegalt ind i Tyskland.

Det af nazisterne nedlagte Bauhaus beslutter at opretholde kontakt gennem et illegalt kædebrevssystem.

Den evangeliske kirkes nødforbund oprettes i september på initiativ af pastor Martin Niemüller.

Paul Klee emigrerer til Schweiz. John Heartfield til Prag.

En lang række kunstnere afskediges, således Otto Dix, Max Liebermann og Oscar Schlemmer. Karl Hofer skriver om "Kampen om kunsten", Käthe Kollwitz (der dør få måneder før krigens ophør i 1945) og Heinrich Mann tvinges til at forlade Preussisches Akademie der Künste. Heinrich Mann emigrerer.

Karl Liebknecht Haus i Berlin, der har fungeret som samlingssted for alle venstreorienterede kræfter, besættes først af politi og overtages senere helt af nazisterne.

Arvesundhedslove og love om tvangssterilisation indføres 14. juli. Rigsbiskop Müller overfører alle evangeliske unge til Hitler Jugend den 19. december. Det kan næsten kaldes en julegave.

I 1934 flygter Oskar Kokoschka til Prag (i 1938 videre til London). De evangeliske biskopper afgiver troskabserklæringer til Hitler. 24. april oprettes folkedomstole.

Synode fra den tyske bekendelseskirke forkynder den "kirkelige nødret", hvorefter kirkeledelsen ikke længere skal følges.

Befaling om på stedet at skyde alle, der tages på fersk gerning i fremstilling af flyveblade eller plakater imod nazismen.

7. juni udsendes katolsk hyrdebrev imod nazismen.

30. juni myrdes den moderate "småborgerlige" Röhm-gruppe af Hitler og SS ved et baghold i München.

Venstrepartierne SPD og KPD danner i Saarområdet enhedsparti imod tilbagevenden til Tyskland.

2. august dør Hindenburg og Hitler bliver rigskansler og statsoverhoved.

22. oktober skriver de illegale kommunister åbent brev til de ligeså illegale socialdemokrater om enhedsfront mellem alle "kolleger på arbejdsfronten".

Udenrigspolitisk advarer den 17. kommunistiske partidag i Moskva mod faren for verdenskrig.

Hitler underskriver ikkeangrebspagt med Polen, og den tredje nedrustningskonference i Geneve begynder med forslag fra Frankrig og Sovjet om kollektiv ikkeangrebspagt for hele Europa. Tyskland tilslutter sig.

Uro i Spanien, hvor fascisterne ved et kup pønser på at tage magten fra den socialistiske regering.

Uro i Østrig, hvor et fascistisk kupforsøg slås ned og nazisterne sættes i fængsel.

Erhvervslivet i Tyskland rustet med en stigningsfaktor på 50%. Lov om "pligtår" på landet for byungdom skaffer billig arbejdskraft på landet og dermed billigere fødevarer.

På samme måde som kulturlivet organiseres i et rigskulturkammer, organiseres erhvervslivet i et Reichswirtschaft-kammer med 6 rigsgrupper for industri, håndværk, handel, bankvæsen, forsikring og energi.

Eksporten underlægges særlig kontrol.

Den kommunistiske centralkomite forpligter alle kommunister til kompromisløst samarbejde med alle antifascistiske kræfter, herunder både borgerlige og socialdemokratiske.

Også socialdemokraterne opfordrer i september for første gang til socialistisk enhedsparti imod nazismen.

I Paris oprettes et tysk frihedsbibliotek af Heinrich Mann. Illegale socialistiske skrifter begynder at udkomme i Tyskland.

20. juni stiller forsvarsministeriet krav om et "erhvervslivsdiktatur" for at effektivisere rustningsindustrien.

4. september optræder for første gang hæren ved partidagen i Nürnberg.

På kulturfronten organiserer ekspressionisterne (kredsen omkring Otto Andreas Schreiber) udstilling med futuristerne i håb om at få Hitler til at acceptere denne ekspressionistiske kunstretning. På partidagen i september tager Hitler afstand fra denne udstilling tillige med den øvrige kunst-avantgarde.

Alfred Rosenberg bliver ansvarlig for den nazistiske ideologi. Film-censur oprettes.

I Dresden åbnes statsakademi for race-og sundhedspleje.

Historieundervisningen nazificeres. Tysk udlands-institut grundlægges for at udbrede kendskabet til fascistisk ideologi i udlandet. Kulturfilm skal ved lov vises foran alle biografilm.

Sombart udgiver bog om nazistisk erhvervsøkonomi under titlen "Tysk socialisme".

30. oktober 1934 marcherer Mussolini ind i Abessinien.

I Amsterdam udgives det litterære antifascistiske månedsskrift "Die Sammlung". Medarbejdere: André Gide, Aldous Huxley, Heinrich Mann. I Bücherei Wiener i Amsterdam oprettes et bibliotek omfattende 40.000 bind om nazismen. Dette bibliotek flyttes senere til London. I Paris starter Albert Camus et antifascistisk tidsskrift.

Den tyske filosof Karl Barth afskediges og flygter til Schweiz. Albert Einstein emigrerer.

Den nazistiske ferie- og fornøjelsesorganisation "Kraft durch Freude" illustrerer med over 10 millioner deltagere i organisationens arrangementer den brede folkelige opbakning bag nazismen.

1935

På den 7. verdenskongres for det kommunistiske internationale i Moskva besluttet det at kæmpe mod fascisme og krigsfare.

KPDs partikonference i Bruxelles ønsker antifascistisk folkefront og giver anvisninger på legal og illegal kamp imod nazismen.

I Paris, den 23. november, påbegyndes de første enhedsfrontforhandlinger mellem SPD og KPD. De bryder sener sammen.

I Tyskland begynder samtidig masseprocesser imod kommunisterne.

Kurt Schwitters flygter til Norge.

En illegal kunstnergruppe, "Künstler der Katakombe", fører - under ledelse af dr. Kurt Herberts i Wuppertal-Elberfeld - Bauhaustraditionen videre.

Ved folkeafstemningen om Saar stemmer 91% for at vende hjem til det tyske rige. Hitler afventer ikke folkeforbundets godkendelse af afstemningsresultatet, men besætter straks Saar-området.

Danzig får nazistisk flertal. Nazisterne har også valgsejr i Sudetertyskland, et område af det daværende Tjekkoslovakiet. Litauen får nazistisk flertal.

Der underskrives bistandsaftaler mellem Frankrig og Sovjet, og mellem Tjekkoslaviet og Sovjet.

22. august fastslår USA sin neutralitet som led i landets isolationspolitik.

I modstrid med Versailles-fredsftalen indfører Tyskland almindelig værnepligt imod engelsk, fransk og italiensk protest.

21. maj forsikrer Hitler, at han ikke vil besætte Østrig.

KPDs illegale operative ledelse flyttes fra Tyskland til Prag. I Berlin-Brandenburg udsendes enhedsopråb mellem det illegale SPD og den kommunistiske organisation "Roten Hilfe".

26. juni indføres rigsarbejdstjeneste: halvårlig arbejdspligt for alle mænd mellem 18 og 25 år. Gennem en arbejdsbog bindes den enkelte til sin særlige branche, og ledig eller ikke effektivt brugt arbejdskraft kan tvangsforflyttes.

Småstrejker indtræffer med svingende udbytte.

Tvangsaflevering af landbrugsprodukter og statsmonopol på særlig vigtig engroshandel indføres.

5. maj erklæres Abessinien for koloni og Mussolini taler om sit "italienske imperium".

15. september kommer de Nürnberglove, der sætter de statslige jødeforfølgelser igang.

23. november: Sammenbrudte forhandlinger i Prag mellem exil-SPD og exil-KPD. Socialdemokraterne og kommunisternes uenighed bærer på et tungt ansvar under nazismens march mod den tyske katastrofe.

Radioudsendelser med emigranter kan høres i Tyskland over radio Strassbourg.

Der uddeles nyoprettede Goethepriser og Mozartpriser til fascistiske kunstnere.

Regelmæssige fjernsynsudsendelser påbegyndes i Berlin.

Nazisterne indfører forbud mod kunstkritik. Der må bare skrives om kunst, "nur noch Kunst berichte". Ingen egentlig kritik.

1936

Strejkerne begynder at kunne mærkes. De tyske arbejdere begynder at forstå, at nazisterne og storindustrien er faldet dem i ryggen. Ved valg af tillidsmænd i industrien opnår nazisterne ikke flertal, hvorfor valg af tillidsmænd ikke mere finder sted.

Løfter om lønforbedringer svigtes. Stigninger i lønningerne bliver i stedet til tvangsopsparing og reallønsnedgang. Naive løfter om en folkevogn til hver tysker tror ikke mange på. Selv inden for rustningsindustrien udbryder strejker.

Mens I.G. Farben har rekordprofit, bruges 100 millioner Mark som løntilbageholdelse til finansiering af industrien.

17.-18. juni begynder den spanske borgerkrig, hvor spanske fascister med hjælp af tyske Condor-elitesoldater nedkæmper regeringstroppe.

De engelske fascister bliver stadig mere og mere lig de tyske, men englænderne forstår at bremse deres aktivitet f.eks. ved lov imod at bære uniformer.

Østrig lover stærkere venskabsbånd med Tyskland og lover at frigive de fascister, der i 1934 har forsøgt kup.

I Frankrig bliver Leon Blum i maj måned ministerpræsident som leder af en socialistisk regering. De franske højrepartier taler højroret om "denne jøderegering".

25. august rejser finansminister Schacht til Frankrig for at få et nærmere samarbejde med den franske industri.

Der er allerede i 1933 oprettet et samarbejde mellem Frankrig, Belgien, Holland, England, Luxemburg og Tyskland om stål.

På rigspartidagen i Nürnberg forelægges fireårsplan til fremskaffelse af mere "Lebensraum". Göring taler på Berlin Sportspalads til arbejderne og beder dem vise løntilbageholdenhed. De skal senere blive rigeligt belønnet, når fireårsplanen om nyt Lebensraum bliver gennemført.

13.-14. november prøves i Dresden sammenspil mellem alle værnsgrene som en generalprøve. Prøven overværes af storindustriens folk, bl.a. Siemens, Bosch, Thyssen og Krupp.

De alt stærkere strejkebølger medfører strenge straffe for virksomhedssabotage. Og for ikke at anmelde virksomhedssabotage.

Værnepligten forlænges fra 1 til 2 år.

I august åbnes de olympiske lege, der benyttes til at vise udlandet et nyt stærkt Tyskland.

2.-7. september samles tyske "udlandstyske" i Erlangen og kræver tyske kolonier og udvidelser af deres land.

Med stabelafløbning på krydseren Scharnhorst begynder opbygningen af en tysk flåde.

20. november udsender den evangeliske kirkeledelse opråb om at sætte "alle kirkens kræfter ind mod bolsjevismen". Dette er den evangeliske kirkes kapitulation over for nazismen og opgivelse af dens solidaritet med bekendelseskirken.

Hitler-jugend bliver "Statsjugend".

21. december udsendes opråb fra tyske emigranter i Paris, repræsenterende alle partier - både borgerlige, kommunistiske og socialdemokrater. Willy Brandt er blandt underskriverne. Opråbet handler om "fred, frihed og brød". I løbet af 1936 arresterer Gestapo i Tyskland 1374 socialdemokrater, 11.687 kommunister samt beslaglægger 1,6 millioner flyveblade.

Mussolini taler den 1. november første gang om en akse Berlin-Rom.

Der nedlægges forbud mod det tyske kunstnerforbund, og der gives 210 Berufsverbote imod tyske kunstnere og forfattere.

Himmler bliver chef for Gestapo.

Heydrick bliver chef for sikkerhedspolitiet.

1937

På Leipziger messen kræver Ribbentrop, Tysklands senere udenrigsminister, kolonier.

Versaillestraktatens bestemmelser om Tysklands krigsskadeerstatning opsiges officielt uden noget vestland gør indvendinger.

Versaillestraktatens bestemmelser om begrænsede flådestyrker ændres af Tyskland, så der i realiteten ingen begrænsninger er for opbygning af en tysk flåde.

I Pommern afholdes militærmanøvrer i lynkrig med motoriserede enheder. Lord Halifax, som er Chamberlains udsending fra England, lover i München Tyskland ikke at gribe ind militært, hvis de kan udvide mod øst uden krigshandlinger.

Hitler redegør i detaljer over for hæren for sine planer om erobningskrige frem til 1943.

Japan overfalder Kina.

Mussolini besøger Hitler. Snævert samarbejde mellem Italien og Tyskland aftales.

På den tyske partidag genfremsættes krav om kolonier, og en stærkere sovjetfjendtlig propaganda begyndes.

Paven offentliggør en Encyklika, "med brændende bekymring", hvori han kritiserer den nazistiske ideologi i 8 teser. Dog ikke nazisternes antisemitiske politik, der ikke omtales med et ord.

Hitler bryder med kirken og opfordrer folk til at melde sig ud af kirken. Massearrestationer af gejstlige følger herpå, bl.a. arresteres Martin Niemüller, der ikke kommer fri igen før i 1945.

Ledende kommunistiske partifolk henrettes, og der indledes et større antal skueprocesser imod kommunister.

I.G. Farben har rekordoverskud på 188 millioner Reichsmark.

Tyske aktieselskaber organiseres efter "førerprincippet", hvilket i princippet gør de enkelte aktionærer magtesløse.

Göring kræver, at Østrigs stålindustri skal samarbejde med den tyske.

Tyske bombemaskiner sønderbomber Guernica. Göring ønsker bomber så store, "så de kan nå New York".

Inden for kunsten starter aktionen imod entartete kunst.

Goebbels opfordrer til indsamling af al "forfaldskunst" efter 1910 fra offentlige samlinger med henblik på en stor udstilling. På dette grundlag og uden lov og dom konfiskeres 12.000 grafiske blade og 5.000 olie-billeder og skulpturer fra 101 tyske museer.

18. juli åbnes i "Haus der Deutschen Kunst" i München "Grosser Deutscher Kunstausstellung".

Dagen efter, den 19. juli, åbnes udstillingen "Entartete Kunst" med de indsamlede forfaldsbilleder.

Denne udstilling fortsætter som vandredstilling.

I Prag oprettes Oscar Kokoschka-forbundet, der ønsker at samle alle antifascistiske kunstnere og vil kæmpe imod den nazistiske ideologi og støtte alle demokratiske kræfter.

Käthe Kollwitz udstilling i Berlin i anledning af kunstnerens 70-års dag lukkes.

Enhedskomite mellem SPD og KPD i Spanien.

Fælleserklæring fra italienske og tyske kommunister.

1938

13. marts. Tyskland tager Østrig og kalder sig herefter "det stortyske rige".

Østrig har først bedt om tid til folkeafstemning, men Hitler vil ikke afvente folkeafstemning Den østrigske kansler Schuschnigg træder til-

bage og den fascistiske partileder Seyss-Inquart træder til og sørger for, at besættelsen kan forløbe gnidningsløst. Sovjet protesterer.

29. juli angriber Japan Sovjet (tidligere har Japan, som nævnt, angrebet Kina).

I Europa søger alle ikke-angrebspagter med alle, f.eks. Tyskland med England. Samtidig udarbejdes i Tyskland strategiske planer i detaljer for en angrebskrig.

1. oktober fastsættes for indmarch i Tjekkoslaviet.

Hitler nævner for første gang over for englænderne territoriale fordringer på Polen. Danzig ønskes annekteret.

19. august rejser konservative tyske officerer til England og fortæller om Hitlers krigsplaner, men de taler for døde øren.

I mellemtiden er der i Tyskland sket brud med den katolske kirke. Klostre og skoler lukkes. Tidligere er det kommet til brud med beken-delskirken, hvorimod den evangeliske kirke har kapituleret over for nazismen.

Jøderne mister deres offentlige rettigheder og betragtes herefter som en privat forening. Jødiske læger fratages deres titel. Jødiske jurister får Berufsverbot. Særlige kendetegn på jøder indføres.

Efter attentat på en tysk ambassadefunktionær i Paris foretaget af en søn til tyske jødiske forældre, der er deporterede, idømmes jøderne i Tyskland kollektivt bøde på 1 milliard Mark.

9.-11. november foranstalter SA og SS den berygtede "Krystalnat", hvor 100 jøder myrdes, 30.000 arresteres, synagoger plyndres og mere end 7.000 forretninger tilhørende jøder plyndres.

I alle offentlige taler trues med krig.

1. oktober går Hitler ind i Tjekkoslaviet som planlagt og tager Sude-tertyskland.

Selvom der i perioden fra 1932 til 1938 er kommet 5 millioner mere i arbejde, er lønandelen faldet i nationalproduktet fra 56,9% til 53,6%, mens kapitaludbyttet er steget fra 17,4% til 26,6%.

Forhøjelse af skatter og tvangsinvesteringer i rustningsindustrien samt sociale afgifter tager 35% af bruttolønnen.

10. november mødes Hitler hemmeligt med pressen og beder den forberede det tyske folk psykologisk på en krig.

Militæralliance mellem Italien og Tyskland.

1939

Tyskland mobiliserer med det mål at have 2,76 millioner soldater i en stående hær og 1 million i reserve.

13.-16. marts tilsluttes den resterende del af Tjekkoslavakiet det stortyske rige under navnet protektoraterne Böhmen og Mähren.

16. marts går tyske tropper ind i Memelområdet, som tilhører Litauen (der har nazistisk flertal) og slutter området til Tyskland.

20. april arrangeres storstilet troppeparade i anledning af Hitlers 50 års fødselsdag.

I samme anledning brændes resterne af den entartete kunst, mere end 5000 kunstværker.

Roosevelt ønsker den amerikanske neutralitetspolitik ændret. England indfører almindelig værnepligt.

England og Frankrig lover Polen støtte, hvis det angribes.

1. september angriber Hitler Polen, og 3. september bryder 2. verdenskrig ud.

I oktober indføres euthanasie-love, hvorefter mellem 100.000 og 275.000 syge og handicappede aflives.

Gestapo opgiver, at der sidder omkring 300.000 politiske fanger i tyske fængsler.

Tysk-sovjetisk ikke-angrebspagt oprettes gældende for 10 år.

USA afgiver neutralitetserklæring, men ophæver våbenembargo til Vesteuropa. Våbnene må dog betales kontant ved levering.

30. november går russiske tropper ind i Karelen i Finland. Den russisk-finske vinterkrig varer til 12. marts 1940.

Operation Linz begynder, hvorefter beslaglagte værdifulde kunstværker bringes i sikkerhed. Ved krigsafslutningen befinder sig 6756 kunstværker i Linz-depoterne.

Mussolini erklærer sig ikke-krigsførende og foreslår våbenstilstand mellem Tyskland og Polen.

5000 polske civilister myrdes som hævn for polsk modstand imod de tyske tropper. 27. september overgiver Warszawa sig.

14. december giver Hitler befaling til planlægning af besættelse af Norge.

Mislykket attentatforsøg på Hitler den 8. november.

Flyvebladsaktion fra modstandsgruppen Heinz Kapelle mislykkes, og Kapelle arresteres og henrettes.

Kommunisterne beslutter, efter at have flyttet deres centralledelse til Prag, at flytte tilbage igen til Tyskland for dér at lede opbygningen af modstanden mod nazismen.

SPD udsender opråb, hvori de lover "Wiedergutmachung" over for Polen og Tjekkoslaviet. "Gør jer ikke medskyldige", siger opråbet til tyskerne. Spredte strejker medfører lønforbedringer. Hele erhvervslivet centralstyres.

Efter USA er Tyskland verdens største industrination, og dens rustningsforspring er 3:1, et forspring, der først udlignes i 1941.

1940

9. april overfalder Norge og Danmark. 10. maj angribes Holland, Belgien, Luxemburg og Frankrig.

10. juni erklærer Italien Frankrig og England krig for at erhverve de engelske og franske middelhavskolonier Gibraltar, Korsika og Tunesien. Italienerne angriber fra Etiopien, Somaliland og Egypten.

En del af Frankrig forbliver ubesat af tyskerne under ledelse af en klerikal-fascistisk ledelse under Petain.

I Frankrig og Norge dannes modstandsgrupper.

Besættelsen af Norge tager længere tid end besættelsen af Holland, Belgien, Luxemburg og Frankrig.

USA indfører almindelig værnepligt.

13. august. Luftangrebene på London begynder.

27. september indgås 3-magts-pagt mellem Italien, Japan og Tyskland, hvorefter der planlægges en Neuordnung af Europa og Østasien.

De fascistiske regimer i Slovakiet, Ungarn og Rumænien slutter sig til planen.

Den tyske industri foreslår et europæisk Grossraumwirtschaft omfattende alle europæiske landes storindustrier, inklusiv England og Balkanlandene.

I.G. Farben foreslår den franske industri samordnet med den tyske efter kapitalforholdene 51% til I.G. Farben og 49% til de franske.

I løbet af sommeren 1940 oprettes Kreisauer-kredsen, den tyske modstandsgruppe, der 20. juli 1944 står bag det mislykkede attentat på Hitler. I spidsen står Grev Moltke og Yorck v. Wartenburg.

Den evangeliske og den katolske kirke protesterer mod Euthanasie-programmet.

Italien angriber Grækenland.

Tyskland opretter Afrikakorpset under general Rommel.

18. december giver Hitler ordre til forberedelse af krig mod Sovjet.

1941

NSDAP udgiver "Lexikon der Juden in der Musik". Det er en fortegnelse over alle jødiske komponister i historien, der ikke må opføres. Fortegnelsen indeholder tillige alle levende solister og dirigenter, der ikke må benyttes. En opera forbydes, fordi en jøde, Stefan Zweig, har skrevet dens libretto.

I London grundlægges fransk oplysnings-og aktionskontor for modstand mod nazismen.

Der oprettes modstandsgrupper i Øvre-Østrig under dr. Josef Hofer og partisangrupper opererer i Ötztal under deltagelse af forskellige politiske retninger.

Den tyske modstandsgruppe Günther/Schmidt-Sas arresteres.

Modstandsorganisationen Schulze-Boisen/Harnach søger kontakt med andre modstandsgrupper.

I Italien sammensluttes alle modstandsgrupper i "Komite til national befrielse".

1. marts går Bulgarien med i krigen på tysk side, 24. marts begynder den tyske offensiv i Afrika og den 27. marts marcherer tyskerne ind i Jugoslavien.

Britisk modoffensiv trænger italienerne ud af Somaliland og englænderne erobrer Etiopien.

Grækenland kapitulerer til tyskerne.

22. juni angriber Tyskland Sovjet.

Italien, Rumænien, Ungarn og Slovakiet går med i krigen.

Finland begynder en fortsættelse af krigen mod Sovjet.

De jugoslaviske partisaner begynder 7. juli befrielseskrig mod tyskerne under ledelse af Tito.

12. juli sluttet engelsk-sovjetisk militærpagt.

14. august mødes Roosevelt og Churchill på et slagskib og tiltræder en 4-punkts aftale: Frihed for meninger og religion. Frihed for nød og frygt. Sovjet tilslutter sig aftalen.

Fra oktober-december fører tyskerne slaget om Moskva, men 5. december begynder den sovjetiske vinteroffensiv.

7. december angriber Japan Pearl Harbour og 8. december erklærer Japan krig mod USA, England, New Zealand, Canada og Australien.

Japan erklæres krig af USA, England, Canada, Australien, Kina, Costa Rica og Nicaragua.

England, New Zealand og Indien erklærer Finland, Ungarn og Rumænien krig. Kina erklærer Tyskland krig.

9. december erklærer Egypten, San Domingo, Haiti, Honduras, Cuba, El Salvador, Mexico og Panama Japan krig.

Tyskland, Japan og Italien enes i Berlin om fælles krigsførelse og samarbejde om "Neuordnung der Welt" efter sejren.

11. december erklærer Tyskland og Italien USA krig.

Tjekkoslavakiets eksilregering erklærer Tyskland krig med tilbagevirkende kraft fra 15. marts 1938.

Med den sovjetiske vinteroffensiv, der kommer bag på den tyske krigsledelse, afskediges 35 generaler, og Hitler tager overkommandoen over hæren.

En militær konservativ modstandsgruppe med bl.a. generalerne Beck, v. Witzleben og Goerdeler planlægger militærkup på vestfronten. På grund af v. Witzlebens sygdom bliver kuppet ikke gennemført.

Japan kontrollerer 95% af verdens gummiproduktion og hersker ved begyndelsen af 1942 over 450 millioner mennesker.

1942

I januar beslutter 26 nationer i Washington, at ingen af dem må slutte separatfred med Tyskland.

I Nordafrika begynder tysk-italiensk offensiv. Ubådsangreb iværksættes helt ind under den amerikanske kyst (alene i marts 1943 sænkes 851.000 BRT).

De første US-tropper ankommer til England.

Amerikanerne udkæmper stort søslag ved Midway og krigen i Stillehavet vender til amerikanernes fordel.

Japan har i den mellemliggende tid besat Filippinerne, Hong Kong, Celebes, Borneo, Singapore, Java, Ny Guinea og Salomonøerne.

6. juni erklærer USA Bulgarien og Rumænien krig.

11. juni aftales amerikansk-sovjetisk hjælpeprogram.

Tyskerne støder i Rusland frem mod oliefelterne i syd, mod Kaukasus, og erobrer 90% af Stalingrad.

Brasilien erklærer Tyskland krig den 28. august.

Tysklands yngste frihedskæmper, den 17-årige Helmuth Hübner, halsugges 27. oktober. Han tilhørte en ungdomsgruppe under "Kristi kirke for de sidste dages hellige", der fremstillede og uddelte illegale skrifter.

Engelsk-amerikansk ny front opbygges i Marokko. Vichy-regeringens tropper går i stort tal over til de allierede.

Den sidste del af Frankrig besættes. Frankrig sænker selv sin flåde ved Toulon.

19. november sætter den russiske modoffensiv ind ved Stalingrad, og de tyske tropper omringes.

Vichy-regeringen har udleveret ledende tyske KPD-medlemmer til Gestapo.

Der udbryder generalstrejke imod tyskerne i Luxemburg, og i Østrig opbygger major Szokoll modstandsceller inden for militæret imod tyskerne. I Tyskland starter modstandsorganisationen Rote Kapelle flyvebladsdemonstration imod NS-udstillingen "Das Sowjet-Paradies". En

anden modstandsgruppe, gruppe Baum, der fortrinsvis består af jødisk ungdom, forsøger brandstiftelse imod udstillingen. 28 medlemmer af gruppen bliver henrettet og 50 får høje fængselsstraffe.

Over 500 medlemmer af modstandsgruppen Schulze-Boisen/Harnach fængsles. 55 bliver dødsdømt.

Tjekkiske modstandsfolk forøver attentat på Heydrich i Prag. Som hævn udsletter nazisterne byen Lidice, hvor alle huse brændes og alle beboere dræbes. Kun 17 børn bliver efter krigsafslutningen fundet i live.

I Sovjet dannes "Nationalkomiteen for et frit Tyskland".

Modstandsgruppen Rote Kapelle bliver arresteret. 600 medlemmer henrettes.

Natten mellem den 30. og 31. maj kommer det første britiske luftbombeangreb på Köln. på 90 minutter bliver 45.000 mennesker hjemløse.

Tallet på tvangsarbejdere er stigende fra 0,3 millioner i maj 1939 til 7,5 millioner i september 1944. Tvangsarbejderne udgør da 29,6% af de beskæftigede i industrien.

I Kz-lejrene udlejes arbejdere til gennemsnitlig 6 RM pr. dag. SS foretager følgende rentabilitetsberegning: 6 RM pr. dag minus 0,60 til kost og 0,10 til tøj, i alt 5,30 RM pr. dag netto. Gennemsnits levelængde 9 måneder = 270 dage. I alt: $270 \times 5,30 = 1431$ RM. Realisering af ligene: tandguld, klæder, værdigenstande, penge minus forbrændingsomkostninger på 2,00 RM giver gennemsnitlig nettogevinst på 200 RM. Samlet gevinst efter 9 måneder: 1631, hvortil kommer realisering af knogler og aske.

Siden 1933 er der indbragt ca. 10 millioner mennesker til Kz-lejrene.

Ved slutningen af 1942 grundlægges med deltagelse af de store industrikoncerner og banker øst-filialer, hvis opgave det skal være efter sejren i øst at oprette tysk industri her.

Flere hundrede koncerner oprettes allerede nu på papiret.

1943

På Casablanca-konferencen mellem USA og England kræves Tysklands betingelsesløse kapitulation.

Krigen vender på østfronten med general-oberst Paulus overgivelse af Stalingrad, og 90.000 mand tages til fange.

15. maj slutter krigen i Nordafrika med tysk nederlag og 252.000 tilfangetagne tyske soldater.

9. juni lander de allierede på Sicilien.

10. juni begynder englændere og amerikanere systematisk bombning af de tyske byer.

Iran erklærer Tyskland krig.

Korsikansk modstandsbevægelse tvinger tyskerne på Korsika på flugt.

29. august træder den danske regering tilbage efter siden besættelsen at have forsøgt samarbejdspolitik med besættelsesstyrkerne.

1. december holdes Teheran-konference mellem USA, England og Sovjet, hvor planerne om allieret invasion diskuteres, samt fastlæggelse af den polske grænse efter allieret sejr.

Goebbels forkynder "den totale krig", hvorefter alle mænd fra 16 - 65 år og alle kvinder fra 17 - 45 år skal stille sig til industriens rådighed. Aktionen bliver ingen succes, efter den megen propaganda tidligere for at kvinder skulle holdes uden for arbejdsmarkedet.

I München afsløres en flyvebladsaktion på universitetet, "den hvide rose". 2 skyldige professorer og hovedmændene, de 2 søskende Scholl, m.fl. henrettes.

I Ruhr arbejder det kommunistiske centralkomiteemedlem Wilhelm Knöchel i illegalitet for at koordinere modstanden i Berlin, Bremen, Chemnitz, Frankfurt aM, Hamburg, Hannover, Karlsruhe, Leipzig og Magdeburg for at opbygge en operativ ledelse af modstandsgrupperne i Tyskland.

I april-juni udbræder der opstand i Warszawa-ghettoen. Under 3 måneders kamp med SS, politi og værnemagt falder 56.000 mand.

I Industrivirksomheder i Mannheim foretages arrestationsbølge. 19 medlemmer af gruppe Lechleitner henrettes.

28. juli opløses det fascistiske parti i Italien og hemmelige forhandlinger om fred påbegyndes. Der dannes antifascistiske stormbrigader.

I Jugoslavien kæmper 80.000 italienere på partisanernes side.

Mussolini tages til fange, men befries af tysk SS. Han stiller sig i spidsen for en ny fascistisk republik.

I 1943 arresteres og henrettes bl.a. følgende tyske kunstnere: Johannes Wüsten, Broni Gimpel, Philipp Zöllner, Julo Levin, Peter Ludwigs, og Otto Freundlich.

I England vises flere tyske udstillinger imod nazismen, bl.a. "Der Krieg von Kindern gesehen", "Wir klagen an", "Allies inside Nazi-Germany" og "Fight for Freedom".

1944

4. juni er de allierede i Rom.

6. juni invaderer de allierede Normandiet.

9. juni sætter Sovjet ind med storoffensiv i Karelen.

12. juni. Tyskerne beskyder London med VI-våben.

De sovjetiske tropper når i Polen frem til Weischel-floden.

Warszawa gør opstand mod tyskerne, men opstanden nedkæmpes. Sovjettropperne holder sig tilbage uden for byen. Winston Churchill søger forgæves at få sovjettropperne til at støde frem til undsætning.

250.000 indbyggere dræbes.

Samtidig gør franskmændene i Paris opstand og erobrer byen efter kun 6 dage. De Gaulle danner provisorisk regering.

I Ungarn slutter modstandsgrupperne sig sammen i den nationale uafhængighedsfront.

I Holland dannes fællesorganisation af 20 modstandsgrupper under navnet "Grote Commissie der illegalität".

Våbenstilstand mellem Rumænien og Sovjet.

I september afbryder Finland diplomatiske forbindelser med Tyskland og vender tilbage til fredsaftalen med Sovjet fra før krigen.

Sovjet erklærer Bulgarien krig. Bulgarien erklærer Tyskland krig. Der dannes ny regering i Bulgarien.

Den 11. september overskrider de allierede styrker første gang den tyske grænse ved Trier.

16. december begynder den sidste store tyske offensiv ved Ardennerne.

I Østrig dannes en provisorisk østrigsk nationalkomite.

I Tyskland henrettes over 5000 tyske modstandsfolk, bl.a. medlemmer af Kreisauer-kredsen.

20. juli foretager oberst Stauffenberg et mislykket attentatforsøg mod Hitler. Samme aften henrettes de direkte implicerede, men attentatet efterfølges af en terrorbølge, hvorunder hundreder af fortrinsvis militærpersoner arresteres og henrettes. Generalløjtnant Beck tvinges til selvmord.

General Rommel og Stülpnagel har forinden i Paris lagt planer om at arrestere Hitler. Planen mislykkes og Rommel tvinges til selvmord.

Alle fra 16 - 60 år skal melde sig til den tyske "Volksturm". Goebbels propagerer for et nyt tysk vidundervåben V1 og V2 flyvebomber, der i den 11. time skal vende nederlag til sejr.

Borman forbyder lynjustits imod allierede tilfangetagne flyvere, og Himmler stopper gasningen af jøder og giver ordre til tilintetgørelse af krematorierne i Auschwitz-Birkenau.

Efter allieret pres stopper Schweiz først nu - det vil sige 1. oktober 1944 - leverancer af krigsmateriel til Tyskland.

I Italien indledes processer imod dem, der har stemt for Mussolinis afsættelse. De skyldige bliver skudt.

I løbet af sommeren øges partisanvirksomheden i Italien. I august rejser Firences befolkning sig imod den tyske besættelse. Marinetti dør.

I sin egenskab af rigsbefuldmægtiget for den totale krigsindsats lukker Goebbels alle teatre, kabareter og andre kulturelle institutioner.

1945

Sovjetiske tropper danner brohoved over Oderen, og den røde armé befrier 27. januar Auschwitz. De finder kun 7000 i live. Ifølge lejrboerne var 4,5 millioner mennesker blevet myrdet her.

4. februar finder Jalta-konferencen sted mellem USA, England og Sovjet, hvor de allierede træffer beslutning om efterkrigspolitikken over for Tyskland, herunder opdelingen af Tyskland i besættelseszoner.

Himmler forsøger via Sverige at skaffe fredskontakt til de allierede.

I marts måned bryder den tyske vestfront sammen.

I Tyskland har Hitler den 19. marts befalet ødelæggelse af alle militære trafikale efterretnings- og forsyningsanlæg. Ordren har af historien fået navnet "Nero-befehl".

6. april forsøger de østrigske modstandsorganisationer en opstand, men bliver slået ned. 12. april er den røde armé i Wien.

Roosevelt dør.

21. april bryder den tyske front i Italien sammen.

25. april underskriver 51 stater i San Francisco forslag om oprettelse af et FN.

Den østrigske republik genoprettes den 27. april.

Danmark og Norge befries den 5. maj. Samme dag udbryder opstand imod den tyske besættelse af Prag.

28

Fra 21. april til 1. maj begynder 35.000 Kz-fanger fra Sachsenhausen en døds-march mod Mecklenburg. Omkring 10.000 af dem bliver myr-det af SS eller omkommer af udmattelse.

Italienske partisaner skyder den 28. april Mussolini.

30. april begår Hitler selvmord og Dönitz danner regering.

9. maj kapitulerer Tyskland betingelsesløst, og krigen i Europa er slut.

De besatte lande har 850 milliarder RM tilgode. Tysklands eget tab er bortset fra ødelæggelser og reparationer 426 milliarder RM.

6. august kastes den første atombombe over Hiroshima og 8 dage efter kapitulerer Japan.

Krigsforbryderprocesserne i Nürnberg i november.

Der var i Tyskland under nazismens regime oprettet i alt 1133 Kz- og andre fangelejre (sammenlagt efter en alfabetisk fortegnelse i "Fas-cismus").

Og på kulturfronten: på grund af den pronazistiske holdning Knut Ham-sun har indtaget, tilbageleverer tusinder af tyskere hans bøger.

1.

Nazismen er i sig selv en folkekunst, hvis rødder kommer fra kunstretninger, som nazismen inden for finkulturen prøver at bekæmpe som degenereret, entartete, kunst. En af disse kunstretninger var futurismen.

Futuristerne taler for en stærk stat, en stærk hær, og for gennemførelse af idéer gennem magtanvendelse. Krig er genialt, siger den italienske futurist Marinetti. Mussolini er et vidunderligt futuristisk temperament, siger Marinetti også senere. Mussolini blev som socialistleder arresteret som deltager i en anti-krigsdemonstration under Tripolikrigen i 1912, mens Marinetti med en religiøs begejstring tordnede for krig.

Futuristerne slog hånden af de italienske fascister allerede i 1920. Fascisterne var ikke tilstrækkelig antikongelige og antikirkelige. De var ikke rabiater nok. På dette synspunkt skiltes det kunstneriske fra det politiske.

I næste kapitel vil jeg redegøre nærmere for futurismens historie og væsen.

Det nazistiske partiprogram taler, ligesom det futuristiske manifest, om en stærk stat og en stærk hær, om gennemførelsen af idéer gennem magt og kamp.

De nazistiske kunstnere organiseredes i kampforbund. Det samme gjorde senere ingeniører og arkitekter. Det var et futuristisk handlingsprogram, uden spørgsmål om stil og kvalitet, at kæmpe - ikke for idéer - men imod andres idéer. om nødvendigt ved fysisk vold.

Bortset fra dette særlige i det nazistiske program, indeholder det såmænd ikke stort andet, end vore dages partier indeholder. De udmærkede detaljer i det nazistiske program ved man blot senere er blevet administreret, således

at de mislykkedes, måske netop på grund af den futuristiske holdning.

Uhyrlighederne har ingen mennesker i verden på den tid, formentlig ikke engang den jævne nazist selv, haft kunstnerisk fantasi til at forestille sig. Man skal huske, at partiprogrammet er udsprunget af bitterhed over den ydmygende fredsaftale efter 1. verdenskrig i 1918. De ulyksalige økonomiske forhold under Weimarrepublikken var klima for yderligheder, da de var yderligheder i sig selv. For den jævne nazist var det uden tvivl vigtigst, at han efter magtovertagelsen den 30. januar 1933 kunne konstatere, at togene nu begyndte at køre præcist.

Man skal se det nationale i partiprogrammet også som et politisk alternativ til det socialistiske internationale.

Partiprogrammet for Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei NSDAP fremkommer i 25 paragraffer den 25. februar 1920, 25 år før menneskeheden har lidt det knusende nederlag, som det medførte, således som det blev ført ud i praksis, og hvor ingen kan sige sig fri for ansvar. Ingen som helst. Man fristes næsten til at sige, det er mindre vigtigt, hvordan et program er, end den måde, hvorpå den udøvende magt embedsmæssigt føres ud i livet. Det demonstrerer så at sige en politisk æstetik og for nazismen blev dens æstetik det åndelige nederlag.

Bortset fra de første 8 paragraffer, der relaterer til Versaillesfreden og de særlige forhold i Weimarrepublikken, følger paragraffer, som findes i alle hæderlige partier den dag i dag.

Alle skal nyde samme rettigheder og pligter (9), den enkeltes interesser må ikke gå forud for almenheden (10), afskaffelse af arbejdsfrie indtægter (11), nationalisering af trustene (13), udbyttedeling i store virksomheder (14), forbedret alderdomsforsorg (15), jordreformer, der unddrager spekulation (17), lige adgang til uddannelser (20) - uddannelserne skulle være underlagt det praktiske livs behov. Opbyggelse af folkesundheden (21), oprettelse af en hær (22), pressezensur, der ikke adskiller sig stort fra et moderne Berufsverbot (23), religionsfrihed, hvis den ikke støder mod den tyske races moralbegreber (24) og en stærk

stat (25). Det program vil den jævne vælger ikke studse over. Hvor grundigt læser en almindelig vælger uden adgang til TV-høringer til aftenkaffen.

800.000 tyskere meldte sig ind i partiet, imod 300.000 medlemmer i kommunistpartiet. Efter magtovertagelsen var der indmeldt 6,5 millioner i nazistpartiet. Men en langt større del gav partiet deres stemme, 42,7% af vælgerne efter magtovertagelsen.

Læser man programmet nu bagefter, kan man godt se faresignalerne i paragraf 3, der fordrer land og kolonier, sammenholdt med paragraf 22, der fordrer en hær, og paragraf 25, der ønsker en stærk stat. Og så kommer allerede fra starten den uhyggelige paragraf 4, hvor der står, at kun sådanne kan være tyske statsborgere, som er af tysk blod. Derfor kan følgelig ingen jøde eller sigøjner eller en person af nogen som helst anden race være tysk statsborger. Det er imidlertid nok ikke retfærdigt at give nazismen som parti skylden for jødeforfølgelser og nationalisme fra første færd. Nazismen var tilstede før nazismen, som den er det efter nazismen. Allerede i 1919, seks år før vedtagelsen af partiprogrammet, bliver den senere nazistiske kulturideolog Alfred Rosenberg medarbejder ved et antijødisk tidsskrift, der bærer navnet "Auf gut Deutsch".

Bortset fra de professionelle klassekæmpere (Berufsrevolutionisten), der såmænd ville have kæmpet imod ethvert system og kæmpede imod Weimarrepublikken med samme bitterhed som nazisterne, så var den almindelige arbejder i forbavsende grad vundet for nazismen og ude af stand til at gennemskue de kritiske programpunkter.

Udviklingen af nazisternes march mod magten er derfor kort og godt et rent demokratisk forløb:

Den 14. september 1930 får Hitler ved rigsdagsvalget en opgang fra 12 til 107 mandater.

31. juli 1932 bliver Hitlers parti det største parti med 230 mandater.

30. januar 1933 opfordrer Hindenburg Hitler til at danne regering, rigsdagen stikkes i brand af nazisterne, og socialdemokrater og kommunister beskyldes for brandstiftelsen og massearrestationer af partilederne indledes. Deres partier forbydes.

5. marts 1933 kommer et nyt rigsdagsvalg, hvor nazisterne får 42,7% af stemmerne og 288 mandater. Hitler har absolut flertal i rigsdagen og indfører omfattende fuldmagtslove på grund af den økonomiske krise, der er helt kaotisk. Under den tyske inflation kostede 1 US dollar 2,4 billioner RM.

Arbejdsløsheden var steget fra 8,3% i 1925 til 34,9% i 1931.

De nazistiske propagandataler fandt det end ikke umagen værd at skjule deres foragt for de primitive masser, de manipulerede med. Hvad har den tyske rustningsindustri arbejderne tænkt, når de under valgkampene læste valgplakater med teksten "MED Hitler IMOD verdens rustningsvanvid"? Det er en ironi på linje med det velkendte skilt over Kz-lejren i Auschwitz "Arbeit macht frei".

Mens den tyske arbejderbevægelse havde stået splittet, samarbejdede nazisterne med den tyske industri. Den 28. juni 1932 var der hemmeligt møde mellem industrien og nazisterne. Industrien skulle igennem de næste 12 år støtte den tyske nazisme med 700 millioner RM henover hovedet på sultende tyske arbejdere. Det er altså et industriens naziparti, selvom industrien en tid var tilbageholdende, så længe det lykkedes nazisterne at gøre det usikkert, om de var arbejdernes eller kapitalens parti.

Nu i 1932, kort før magtovertagelsen, starter "Adolf Hitler Spende", et tilskudsprogram, som blev benyttet til en gigantisk oprustning.

Den 24. marts 1933 afsendes takkeadresse fra præsidiets tyske industris rigsforbund til Hitler for at have sikret erhvervslivet mod forstyrrelser og "politische Schwankungen". Stigningstakten i industrien efter magtovertagelsen illustreres i rustningsprogrammet for fly: I 1932 produceredes 36 fly, i 1933: 368, i 1934: 1968, i 1935: 3183, i 1936: 5112, i 1937: 5606, i 1938: 5235, i 1939: 8295. Og så kommer krigen.

De nazistiske ideologer understregede ved hver given lejlighed - og det var et udtryk for det folkekulturelle i nazismen - at nazismen ikke talte til hjernen men til hjertet, og Mussolini siger, at fascismen (og jeg gør mig ikke ulejlighed med at finde forskel på denne og nazismen) ikke lader sig indespærre i en definition. Dette er en klar kunst-

nerisk holdning imod endimensionalitet og er i funktion den dag i dag iblandt kunstnere.

Nazismen er i det hele taget også efter egen erkendelse en ufilosofisk bevægelse, "der i stedet for grublerier bruger sine kræfter på den virkelighed, som den hele tiden prøver at ændre" (Mussolini). Nazismen erklærer tidligt sig selv for at være irrationel og følgelig uforklarlig. Igen er der her et udtryk for en ren kunstnerisk holdning til sit eget forehavende. Det var naturligvis samtidig sådanne udtalelser, der fik mere end 10.000 af de bedste tyske videnskabsmænd til at tage deres gode tøj og rejse deres vej.

Men masserne har det ikke budt imod.

Foragten for masserne fremtræder endda tidligt og på mærkelig selvmodsigende måde. Hitler siger i en tale for Hamburgs Nationalklub i 1926: Erkendelsen er for masserne en vaklende platform. Hvad der er stabilt er følelsen, hadet....Og senere i samme tale: De brede masser er feminine, de kender kun det hårde enten-eller.

For en irrationel politik, der kunne ligne en multinational sæbekoncerns markedspolitik, der stod og faldt med manipulationen med markedet, de brede masser, også politikernes marked, var det naturligvis en oplagt sag at lægge den moderne individual-kunst for had. Der kunne man få masserne og måske navnlig det forudsætningsløse sultende arbejderproletariat med sig. Man må virkelig have et forhold til kunsten for at inddrage den på den måde, som nazisterne gjorde.

For at opretholde hadet til den moderne kunst viste nazisterne efter magtovertagelsen fabriksudstillinger med moderne kunst. Den første nazistiske kunstudstilling, der har til formål at lægge den moderne kunst for had, bærer titlen "Kulturbolsjewismus". I Lübeck viste nazisterne i 1928 den første udstilling med "ren tysk kunst".

På samme måde som den ene kunstner nærer uvilje imod den anden, anser nazisterne den entartete kunst (kulturbolsjewismen) for u-tysk og påvirket fra udlandet.

Starten på det kulturreaktionære kampforbund var i sig selv betegnende, idet initiativet blev taget af en traditionel banal kunstner Richard Guhr,

der lavede en udstilling i 1920, som pressen, der ifølge Guhr kun var interesseret i udenlandsk kunst, ikke omtalte med et ord. Hele kampbevægelsen imod kunsten begyndte altså som en protestbevægelse fra en misforstået kunstner og hans skæbnefæller i spillet om pressens gunst. Det u-tyske i kunsten kunne oven i købet bære et medansvar for Weimarrepublikkens ulykker, mente nazisterne. Men de ekspressionistiske kunstnere svarede flere gange nazisterne igen med, at ekspressionismen tværtimod var urtysk, og de søgte flere gange at blive accepteret, sidst i forbindelse med en stor udstilling af italiensk futurisme i Nürnberg i 1934. Denne udstilling havde fra arrangørernes side til formål at vise, hvorledes den italienske futurisme arbejdede hånd i hånd med staten til gensidig lykke. De tyske ekspressionister holdt sig end ikke, i deres forsøg på at blive taget til nåde, for gode til at benytte som argument for deres egen berettigelse, at de var langt mere moderate end futuristerne i Italien.

Dette arbejde med at blive anerkendt giver intet flatterende billede af den entartete kunst som Widerstand-kunst.

I 1932 udgiver en desillusioneret tysk kunstkritiker, Rudolf Schlichter, "Das widerspenstige Fleisch". Han skriver: Denne bog er likvideringen af den epoke, den fremstiller, og ophæver derfor i sig selv sin private eksistens.

Selvmordet er på vej.

Schlichter skriver videre: Kunsten er død. Det borgerlige maleri har ikke mere noget sociologisk grundlag for sin eksistens, da der intet borgerskab eksisterer længere. I stedet for menneskelige forhold (Seeliche Kräfte) og sociale forhold må kunsten interessere sig for nationale og religiøse forhold, der er rigtigere emner for kunsten.

Schlichter udtaler sig som anset samtidig kunstkritiker, ikke som nazistisk ideolog.

Hitler har udtrykt de samme tanker således: Det menneskelige er det svage, det objektive med. Det stærke er det nationale.

Det er futuristisk manifest-snak. Begge dele.

Det er blevet sagt mange år efter krigen af en tysk analytiker, at det enkelte menneskes ønske om at optræde som en del af en masse på nazismens tid hang sammen med den samtidige udvikling af den tekniske reproduktions- og optageteknik.

Fakkeltog, fester, gigantmøder og historiske tableauer var tidens populære folkekulturelle udtryk arrangeret for masserne af politikerne. Politik tog alene de samme mennesker sig af, der fornøjede masserne så godt, og som sørgede for, at togene kørte præcist til og fra.

Ønsket om at udfolde sig, at opleve, er ekspressionistisk kunstnerisk udladning. Men som politisk ekspressionistisk kunstretning havde nazismen naturligvis sin særlige natur. Men også dadaismen havde sin særlige natur, ja, hver kunstretning er noget ganske særligt. I Bauhaus trækkes for første gang tråde fra kunsten ud til samfundet ved et industrielt design. Det blev socialisterne, der tilfældigvis tog Bauhaus til indtægt. Uden den futuristiske baggrund ville Bauhaus ikke være mulig. Bauhaus er futurisme på linje med nazismen. Forskellen er en forskel i smag.

Det virker slående, at den nazistiske stat i det omfang, det var tilfældet, beskæftigede sig med kunsten. Kunsten var en oppositionspolitik til nazismen. Nazismen en konkurrerende kunstner til kunstneren på det æstetiske plan. Det er ikke mig bekendt sket nogensinde tidligere med en sådan kraft og berettiger i sig selv til at anføre den som kunstretning med staten som kunstner og med alle konsekvenser af statens aktive rolle i kunsten.

Mange vil hævde, at det samme er tilfældet i de kommunistiske lande i dag, og at det samme har været tilfældet til enhver tid.

Vel, men så er det udtryk for statens rolle som kunstner.

Hvad der her er det særlige er, at ekspressionismen virkede i denne periode, og at staten var en ekspressionistisk kunstretning. Heri ligger forskellen og grunden til katastrofen. Ekspressionismen duer ikke som politisk ideologi.

Under romantikken havde staten ingen interesse i at være romantisk. Hvem ved, hvad galt det ville have afstedkommet, og om man endda kan sige, staten var romantisk i enevoldstiden. Under vore dages

rent økonomisk orienterede statsformer gør staterne sig ikke åbenlyse kunstneriske ambitioner.

Eller gør de?

J.K. Gallbraith siger: Skal der komme fornyelse i samfundet i dag, skal den komme fra kunstnere eller kunstnerisk indstillede mennesker (The affluent society).

Den nazistiske kunstpolitik gav sig efter magtovertagelsen udtryk ved oprettelsen af et Reichskulturkammer hvorigennem alt skabende arbejde kunne kontrolleres, og hvori alle kunstnere skulle registreres. Joseph Goebbels, der som leder af oplysnings- og propagandaministeriet blev den øverste leder af Reichskulturkammeret, udtalte den 22. september 1933 herom:

Ligesom det offentlige kan fjerne en uegnet lærer, må det også have mulighed for at skille sig af med uegnede inden for kulturlivet.

Denne mulighed har Rigskulturkammeret på den enkleste måde skaffet. 23.500 malere og grafikere og 3000 billedhuggere blev registreret og fra 1937 var mere end 100.000 mennesker registreret i Rigskulturkammerets forskellige afdelinger, idet også postkortsælgeren skulle registreres, operasangeren, journalisten, manden, der bar sætstykkerne frem på scenen, avissælgeren. Det var et højst effektivt kontrolorgan, der med den nazistiske kulturideolog Alfred Rosenberg som leder kunne udforme sine egne retningslinjer og autonomt kunne afskedige professorer eller give dem orlov fra kunstakademierne, hvor de underviste, kunne udstede udstillingsforbud, ja ligefrem kunne udstede malerforbud og skriveforbud.

Allerede i 1933 udsendes den første sorte liste over forbudte bøger gennem dagspressen. Det drejede sig først og fremmest om bøger af jødiske forfattere, socialistiske forfattere, og bøger om liberal seksualopfattelse og kønnenes ligestilling.

I dag praktiseres Rigskulturkammerets selektering stort set i omvendt orden ved fordelingen af kulturministeriernes økonomiske midler. Det er naturligvis to alen ud af samme stykke.

Forskellen mellem det, der støttes, og det, der ikke støttes, er dobbelt konkurrenceforvridende.

I dag er f.eks. nazitidens officielle tyske kunst gemt godt af vejen. Hver periode har sin entartete kunst, som har dårlige trivselsvilkår. Det er ikke noget særligt karakteristisk for nazismen. Nazismen var selv en kunstretning i konkurrence med resten af landets kunstnere.

Reichskulturkammeret afskedigede over 1300 journalister blandt gamle modstandere og udskiftede forlæggere med nazister. Til forlæggerne stilledes krav om arisk afstamning tilbage til år 1800. Men det var blot rutine: for at blive optaget i Waffen SS skulle ansøgeren præstere arierattest tilbage til år 1750. Skulle man være officer sammesteds krævedes endnu længere arisk stamtavle.

Fra udstillinger blev billeder, der ikke faldt i Rigskulturkammerets smag, uden videre konfiskeret og fjernet uden rettergang og dom. Det hændte, at hele udstillinger blev lukket. Ved en udstilling i Berlin havde kunstnerne udstillet de egentlige billeder på bagsiden af de udstilte. Så kunne publikum selv vende billederne om.

I særligt grelle tilfælde blev konfiskationerne fulgt op af malerforbud, og det lykkedes virkelig at kontrollere dette. Kulturkammeret var så velorganiseret, at meddelere blev tildelt som opsynsmænd overfor de kunstnere, der havde fået malerforbud, og i hvert nærsamfund, i hver gade, boede indberettere. Man kunne aldrig vide sig sikker. Der kunne fingers anmeldelser for at prøve meddelerens pålidelighed, og det var jo også det letteste at følge loven.

Mange kunstnere anede ikke, når de sendte arbejder til en udstilling, om de ville blive accepteret eller ej. De malede ikke bevidst imod systemet Tværtimod. De krydsede fingre for at blive accepteret. Forbundet af revolutionære tyske kunstnere, der naturligvis kun eksisterede før magtovertagelsen, havde på sit højdepunkt kun ca. 800 medlemmer ud af 23.000 mulige.

Kunstlivet var økonomisk før magtovertagelsen faktisk gået i stå. De dårlige økonomiske forhold havde medført, at alle indkøb fra stat og kommuner og museer blev indstillet. En undersøgelse foretaget i 1931 i Hamburg viste, at 80% af kunstnerne tjente under 50 RM om måne-

den. På denne tid tjente en arbejder 50 RM om ugen. Men allerede året efter faldt arbejdernes løn til 22,50 RM om ugen. En kunstnergruppe i Düsseldorf, der kaldte sig Rheingruppe, holdt protestudstilling imod de dårlige økonomiske forhold for kunstnere og udstillede alle sammen udelukkende malerier i postkortstørrelse 9 X 12 cm. til salg for 4 RM pr. stk.

Efter magtovertagelsen og oprettelsen af Reichskulturkammeret blev der også udskiftet museumsdirektører. De gamle blev bedt om at udstille, hvad de havde indkøbt af entartete kunst med indkøbspriserne på, hvorefter kunstværkerne blev konfiskeret, og direktøren fyret.

Omkring 16.000 kunstværker anses under hele perioden udsorteret fra offentlige samlinger og brændt. (Bl.a. arbejder af Georges Braque, Marc Chagall, James Ensor, Paul Gauguin, Vincent van Gogh, Wassily Kandinsky, Fernand Leger, Henri Matisse, Piet Mondrian, Edvard Munch, Pablo Picasso, Georges Rouault og Mauria de Vlaminch (efter "Die Malerei in deutschen Fascismus")).

Enkelte mere værdifulde kunstværker blev bragt til Schweiz og solgt på auktion i Luzern, hvilket er et barokt indfald fra magthavernes side og et af disse paradoksale tilfælde, der alene kan forklares ved nazisternes udstrakte brug af autonomi, der gav vide muligheder for den enkelte nazi-administrator til at disponere, som han nu fandt det rigtigt, en mulighed på godt og ondt.

Bag hovedbrandstationen i Berlin foranstaltedes billedbrænding af mere end 5000 kunstværker på Hitlers 50 års fødselsdag til hans ære. Det var billeder, der havde været på vandredstillinger i Tyskland. Udstillingerne vises under betegnelsen Rædselskabinetter. I Nürnberg vises udstillingen på politistationen.

I 1937 åbnede Hitler i München et nyopført kunstpalads "Haus der Künste" med en stor tysk kunstudstilling med nazi-rigtig kunst. Udstillingen åbnedes den 17. juli. Den 18. juli åbnedes en udstilling med entartete "rædsler" udtaget fra forskellige museer. Det gav nazisterne anledning til bekymring, at der var stor publikumstilstrømning til de entartete kunstnere, hvorimod kun få kom på den officielle udstilling i det gigantiske Haus der Künste. Nogle officerer søgte at rette op på balan-

cen ved at kommandere soldater kompagnivis på kunstudstilling. Det var en kamp med blanke våben, der blev ført i kulturlivet. Staten tog virkelig del i kunsten, på helt enestående måde.

Billederne, der blev brændt bag Berlins hovedbrandstation, var resterne af disse entartete billeder, der efter endt vandrestilling over hele Tyskland skulle destrueres.

Også bogbrændinger fandt sted. Hundredetusinder af bøger brændtes. Det skete under musikudfoldelse af SS's husorkester og studenterangere. Studenterne havde indstuderet slagord, som skulle udråbes over bålet, når bøger kastedes på ilden. Særlige slagord benyttedes, når det var kommunistisk litteratur, særlige, når det var seksuallitteratur.

Samtlige bøger på det seksualvidenskabelige forskningsbibliotek i Berlin blev konfiskeret og brændt.

Mere end 500 tons bøger brændtes ved en enkelt lejlighed. Udover Europa fortsattes denne kulturelle terror. I Polen sendes i 1939 170 professorer fra Krakowuniversitetet til tyske Kz-lejre. Polske skoler og universiteter lukkes og en systematisk tilintetgørelse af polske kulturværdier begyndes. I Tuillerihaven i Paris brændtes i 1941 mere end 500 entartete franske kunstværker, og i 1942 afholdt den nazistiske museumsdirektør Søren Onsager i Nasjonalgalleriet i Oslo en oprydningsudstilling under titlen "Kunst og ukunst", hvor der blev foretaget adskillelse mellem de kunstværker, der skulle hænge over efter krigen, og dem, som skulle fjernes. Til sammenligning var begge slags billeder vist på samme udstilling. Blandt dem, som skulle fjernes, var arbejder af Georges Braque, Pablo Picasso, Harald Giersing, Olaf Rude, Jais Nielsen og mange mange flere.

Kulturkampen foregik virkelig gennem bogstavelige kampforbund i futuristiske kraftudladninger. Og så igen dette paradoksale:

Midt under krigen, mens hele Tyskland stod i flammer i 1944, hvor alle kendte udfaldet af krigen, og Goebbels havde lukket alle udstillinger, teatre, koncertsale og kabaretter, iværksættes den sidste store operation, Operation Linz. Igennem denne søgte nazisterne at bringe alle de uerstattelige kunstværker i det historiske Tyskland i sikkerhed.

1903 kunstgenstande, 5281 malerier, pasteller og tegninger, 684 miniaturer, 2477 møbler af kunsthistorisk værdi, 583 tekstiler, 5825 stk. kunsthåndværk og 1286 ostindiske kunstværker fra Tyskland blev i godsvogne ført i sikkerhed i Østrig, hvor de oplagredes i klostre, slotte og nedlagte bjergværker for senere at kunne benyttes til en "verdenskunststilling", når tiden tillod det.

Fantastisk, denne dobbelthed. De interesserede sig virkelig for kunsten. De havde deres egen opfattelse. Og enhver opfattelse er tilladt. De havde antaget den futuristiske opfattelse, hvorefter modstanderne nådesløst skulle bekæmpes ved magtanvendelse. Det var en åndelig sygdom, en syg kunst. Men kunst var det. Skabelsen af det ekspresionistiske kunstværk: Europa i ruiner. Hvilken kunstner har før eller siden gjort dem kunsten efter.

Når de allierede kastede 2 millioner 429 tusinde og 475 tons bomber nedover Tyskland, mod civile og militær, så var det, fordi de ikke forstod, der var tale om kunst, så var det, fordi de overhovedet ikke interesserede sig for kunst og derfor ikke i tide havde haft noget andet at stille op imod de tyske futurister. For dem var det bare politik.

Den første nævneværdige udstilling i Tyskland af illegal kunst under nazitiden beskæftigede sig udelukkende med den entartete kunst. Den afholdtes i 1978, 33 år efter krigsafslutningen, i Akademie der Künste i Berlin, og bar titlen "Zwischen Widerstand und Anpassung". Denne titel rammer præcist. Det er efter alt foreliggende tvivlsomt og diskutabelt, hvad man skal forstå ved et modstandsmaleri. Kvalitetsmæssigt på det kunstneriske plan og historisk på det kulturpolitiske plan var denne officielle udstilling out. De store navne var jo emigreret, Kokoschka, Klee, Switters, Heartfield m.fl., og man havde valgt ikke at vise disse emigrantkunstnere.

Den socialistiske kunst var det heller ikke populært at kreditere i dagens Berlin. Deri ligger allerede megen sammenligningsgrundlag til nazitidens holdning og selektering. For det er selve godkendelsesprocedu-

ren, der er nazistisk, og den findes faktisk overalt i dag. Bare gennemført med forskellig elegance og forskellig effektivitet. Al avanceret kunst, som kommer igennem, kommer igennem ved en fejl i det statslige maskineri. Det, vi bebrejder nazisterne, er i virkeligheden, at de havde orden i sagerne. At kunstnere gjorde noget ulovligt var vel ikke til deres fortjeneste, så lidt som økonomiske forbrydelser eller andre lovovertrædelser. Det var nok det samme forhold. Alle skal vi jo overholde loven. Og nazisterne var berettigede til at lave lovene.

For den, der ikke forbinder ekspressionismen med noget som helst, skal jeg søge ganske kort at beskrive denne kunstretning, således som den officielt opfattes, selvom der ikke findes 25 paragraffer at beskrive den ved, som det er tilfældet med nazismen.

Kunstretningen er en samlebetegnelse for en lang række ismer, der begyndte i starten af det 20. århundrede. Den personlige udfoldelse står i centrum som kunstværkets motiv, og psykologisme var måske en rigtigere betegnelse. Symbolisme, surrealisme, freudianisme samt primitivisme er ekspressionistiske udtryk. COBRA-gruppen, der for mange er velkendt, er en gruppe, der har et ekspressionistisk udtryk tilfældes. Den enkelte kunstners temperament, stemning, aggression og helt personlige motivopfattelse er kunstværkernes egentlige motiv.

Fra dette personlige forhold til kunstværket, ofte udtrykkende syge, lidende, søgende tilstande, hvori kunstneren udtryksfuldt beskriver sine kvaler med kunsten, livet og sig selv, er der ikke langt til også at skildre det sociale, det samfundssyge som motiv.

Det enkelte menneske og dets problemer står i klar modsætning til nazisternes program, hvorefter den enkelte må underordne sig det almene. Opbygningen af et sundt folk i friluftsliv, idræt og renhed er det angivne programål. Men modsætningen er kun tilsyneladende. Ellers var nazismen nok heller ikke kommet til magten ved et folkeflertal.

For også nazismen opererede med psykologismer, og i kampen mellem den ene og den anden kunstneriske opfattelse var den nazistiske alene karakteriseret ved at være mindre "finkulturel". Det er en kamp

mellem det folkekulturelle og det finkulturelle, hvor det er det folkekulturelle, der, desværre kan man mene, går af med sejren. I nazismen, set som folkekulturel bevægelse, indgår fællesspisning af biksemad (i bogstavelig forstand), kammeratskab, trofasthed, ære, selskabelighed, dans, fester, uniformer, sang, skuespil, charterrejser m.m., og det var kollektive tendenser, som meget kan minde om senere tiders samlivsformer, det nye samfund, kollektiver, happenings, ja, bevar mig vel!

Det ekspressionistiske element kommer ind, når nazismen betragtes som en folkekulturel bevægelse på linje med pietismen eller andet religiøst, der griber ved folkets rod. Her er Europa ikke novice. Religionskrige med omfattende grusomheder hører til dagens orden i Europas historie. Det er - i hvert fald ikke umiddelbart - klassekampens problemer, der udvikler nazismen i dette indrepolitiske forhold. Til gengæld er det i høj grad klassekampen, der bestemmer de udenrigspolitiske dispositioner. Her er det kampen imod kommunismen, og nazismen var vel de to folkekulturelle bevægelser, der i virkeligheden blev sat op imod hinanden, selvom de i Tyskland under Weimarrepublikken kæmpede side om side i kampen mod Weimarrepublikken.

Det har virkelig været et problem, hvorledes man i dag i Tyskland skal kunne vise nazitidens kritikere uden at kreditere kommunisterne som de mest hårdnakkede modstandere; det eneste sikre bolværk imod nazismen. Men udviklingen i nutidens demokratiske Tyskland kan ikke i det lange løb holde denne historiske sandhed fra døren.

I 1980 blev udstilling nummer 2 arrangeret om kunsten i nazitiden, og dens titel blev polemisk rettet imod Berlinudstillingen fra 1978, "Zwischen Widerstand und Anpassung": "Widerstand statt Anpassung" blev den nye titel for den udstilling, som Badische Kunstverein opbyggede, og kataloget blev trykt på et Berlinsk venstreorienteret forlag.

På denne udstilling blev proportionerne ændret. Først og fremmest var omkring en tredjedel af alle katalognumrene lånt fra østtyske samlinger, og det er ejendommeligt, at kun relativt få af de kunstnere, som vises på den første udstilling, går igen på den næste.

På de to udstillinger til sammen vises kun ca. 80 forskellige kunstnere.

For at opnå højere kunstnerisk kvalitet medtages også eksilkunstnere ud fra den betragtning, at de dog var tyske kunstnere, der alene tvunget af omstændighederne måtte rejse ud af landet. Forsiden af kataloget prydes af et selvportræt af den jødiske kunstner Felix Nussbaum. Kan det, at en jøde maler et selvportræt, i sig selv kaldes modstandsmaleri?

Der er stadig i Tyskland usikkerhed om, hvad det tyske modstandsmaleri egentlig var for noget. Det er kun et postulat, at det kan udtrykkes ved den politisk agiterende plakat udført af Berufsrevolutionisten.

Den sidste udstilling polemiserer i kataloget også imod, at det officielle socialdemokratiske Tyskland i dag mere regner den militære modstand som den egentlige, frem for den kulturelle, den politiske eller den folkelige.

I kataloget for "Bundeszentrale für politische Bildung" fremtræder for perioden 1952 til 1965 8 titler på udgivelser, der behandler modstanden mod nazismen. Af disse 8 titler beskæftiger de 6 sig med den militære 20.juli-opstand, skrives det i kataloget for "Widerstand statt Anpassung". (På Friedrich Eberts Stiftelsen i Tyskland meddeler et forskerhold i 1966, at ud af 2000 titler om modstanden mod nazismen handler kun 30 om modstanden på venstrefløj.)

Katalogartiklen indeholder også den ondsksfulde anekdote, som tillægges Konrad Adenauer, at da Adenauer under krigen erfarede om en forestående officersopstand, skulle han have udbrudt: "Militær revolution" Skulle militæret ikke se at tabe krigen først!" ("Die Generalen wollen putschen? Die Generalen sollen den Krieg erst mal verlieren!")

Modsætningerne mellem socialdemokrater og kommunister er stadig tilstede, og den socialdemokratiske tyske historieskrivning gør et stort nummer ud af den mislykkede militære opstand på samme måde som en tilsvarende fordrejning sker i den officielle danske historieskrivning, hvor samarbejdet med det militære engelske S.O.E. tillægges hovedbetydningen for opbyggelsen af dansk modstand mod okkupations-

styrkerne. Og så var det dog også i Danmark, som i Tyskland, kommunisterne, der var hovedmodstanderne mod nazisterne.

Modstand mod Hitler bør findes blandt militante aktioner og ikke ved kunstnerisk virksomhed. De malere, der blev henrettet i nazitidens Tyskland blev ikke henrettet for deres malerier. Det forlyder, at tyske officerer allerede i midten af 30'erne aflagde besøg i England for at få engelsk hjælp til at vælte Hitler indefra, men fik den ikke.

En af de største katastrofer i hele periodens udvikling var splittelsen i arbejderbevægelsen, og man må gå ud fra i dag, at politikere har draget ved lære af dette katastrofale modsætningsforhold på venstrefløj-en, så der i dag er udarbejdet en katastrofeplan, så alle venstrepartier i Danmark, har en hemmelig aftale om i en given situation at stå sammen. Hvis dette ikke er tilfældet, er det en undladelsesforbrydelse mere graverende end en hemmelig oprustning til højre i samfundet, hvor der lettere kan opnås enighed om dét ene fornødne.

Da situationen i nazi-Tyskland tilspidsedes, opfordrede kunstnere med Käthe Kollwitz og Heinrich Mann i spidsen de tyske arbejderpartier til samling mod nazismen, men opfordringen var uden virkning.

Mens arbejderbevægelsen stod splittet og i indbyrdes modsætning, så udviklede nazistpartiet sine egne forudsætninger for magtovertagelsen, som tidligere nævnt, ved et samarbejde med storindustrien.

Det er, som om de kunsthistorikere, som giver sig af med at arrangere udstillinger om nazitiden, har en ejendommelig forudelse om, at der her er tale om noget, der involverer andet end billeder, for alle kataloger indeholder fyldig redegørelse for politiske, økonomiske og folkekulturelle forhold. Det er fra disse kataloger, den overvejende del af de her meddelte oplysninger stammer, om end ingen af katalogerne indeholder de konklusioner, jeg fremfører, og som derfor helt står for egen regning.

Kunstamt Kreutzberg viste i 1976 en udstilling, der slet og ret hed Fascismus. Kataloget er den fyldigste og mest overskuelige redegørelse fra perioden, man kan ønske sig, selv om udstillingens billedmateria-

le alene drejer sig om en enkelt italiensk nutidig futuristisk maler, Renzo Vespignani. Den udstillende kunstner virker relativt lige gyldig i sammenhængen. Det er bare en eller anden futurist, en anledning til det øvrige katalogstof.

Kataloget, som er en bog på mere end 300 sider, indeholder en fortegnelse over samtlige tyske Kz-lejre, Nürnbergdomstolens rapporter om Kz-lejre, og fotoreportager. Kunststøttingskataloget er en skolebog om nazismens æstetik. Kunstneren er blot en bleg illustration, om end gengivelsen af hans arbejder er de eneste farvelagte sider.

Jeg fortsætter derfor således legitimeret lidt endnu med at meddele facts om nazismens æstetik.

Af alle grupper var kvinder de, der havde færrest medlemmer i partiet. Kun 5,5% af medlemmerne var kvinder. Det kunne godt tænkes at hænge sammen med Joseph Goebbels udtalelse om kvinderne: Det er kvindernes opgave at se godt ud, at passe deres hjem og sætte børn i verden.

2/3 af medlemmerne i partiet var 40 år eller yngre. Først i 1937 var 10% af alle kvinder organiseret i NS-Frauenschaft, i 1939 6% af alle mænd i SA. NS-Frauenschaft satte alle 6 - 10-årige børn i børnegrupper.

10 år gamle kom drengene ind i "Jungfolk" og pigerne ind i "Jungmädel". Disse var tilsluttet Hitlerjugend og "Bund der deutscher Mädel". Mens drengene fik en paramilitær uddannelse, blev pigerne forberedt til arbejdet som hustru og moder.

Hitler har holdt tale for ungdommen i Tyskland. Heri siger han: Ungdommen skal være grusom. Jeg kan godt lide at se rovdyrglimtet i de unges øjne.

I 1937 blev det forbudt at holde teltlejr for piger og i 1938 blev organisationen "tro og skønhed" oprettet for pigerne. Her blev pigerne undervist i kropspøje, gymnastik, smag og kultur. Forlovede blev sat i brudeskole, hvor de blev gjort fysisk stærke og lærte alle opgaver, som havde med husmoderopgaver at gøre. Den tyske arbejdsfront og SS havde indrettet moderskoler.

Tyske mødre fik Ehrenkreuz i sølv for at føde mere end 3 børn. De fik æreskors i guld for mere end 6 børn.

Antallet af skoler faldt under nazismen fra 130.000 til ca. 70.000, og nazisterne gjorde den nazistiske "Deutsche Oberschule" til hovedskolen. Herunder rangerede gymnasiet. Al videnskabelig forskning gik i stå ved de største videnskabsmænds emigration allerede fra starten. Det var overflødigt, at Hitler forbød nogen at modtaget Nobelprisen.

Den nazistiske æstetik nærmede sig den mørke middelalder. En ingeniør fra Augsburg ved navn Walter Schmitz opfandt et pendul, gennem hvis svingninger det var muligt at skille "arisk" fra "ikke-arisk" blod. På arisk blod reagerede pendulet ganske som over for ædelmetaller såsom guld og platin, hvorimod det over for ikke-arisk blod reagerede som over for uædle metaller som tin og bly.

95% af studenterne var tilsluttet nazismen. Centralforbundet af katolske tyske studenter skrev i et opråb til føreren i 1933:

"Kun den nationalsocialistiske stat, der er vokset magtfuld ud af revolutionen, kan bringe os genkristningen af vores kultur. Leve kartelforbundet af tyske studenter, Leve det stortyske rige, Heil vores fører Adolf Hitler."

En troskabserklæring blev underskrevet af samtlige lærere og professorer ved universiteterne med undtagelse af 21. 80.000 jurister havde erklæret Hitler deres troskab og 90% af alle præsterne. Inden for kirken var der dog nogen modstand at registrere: Kirkens Notbund, der var organiseret med præster fra den tyske bekendelseskirke, havde på et tidspunkt mere end 7000 medlemmer blandt præsterne. Den tyske kirkefører Karl Barth flygtede tidligt til Schweiz. Dr. Martin Niemüller (ubådskaptajn under 1. verdenskrig, tysk folkehelt og præst) som var kirkepræsident i Hessen Nassau, blev sat i Kz-fangenskab fra 1938 til 1945 som "førerens personlige fange".

Det var Martin Niemüller, som skrev det følgende berømte gravskrift over den tyske indsats mod nazismen:

Da nazisterne hentede kommunisterne, tav jeg.

Jeg var jo ingen kommunist.

Da de indespærrede socialdemokraterne, tav jeg.

Jeg var jo ingen socialdemokrat.
Da de hentede katolikkerne, protesterede jeg ikke.
Jeg var jo ingen katolik.
Da de hentede mig selv, var der ikke flere, der kunne protestere.

Kun ca. 800 kunstnere var, som tidligere nævnt, tilsluttet kunstnernes revolutionære organisation. Det var under 3 1/3% regnet efter antallet af tilmeldte kunstnere i Rigskulturkammeret.

I hele perioden sættes mere end 500.000 tyskere i fængsel af deres egne. Kilder opgiver 310.000 alene for foråret 1943.

Antallet af henrettelser var stigende:

3392 i 1942

5684 i 1943

5764 i 1944

Modstanden mod nazismen i Tyskland var en hjælpeløs menneskeheds modstand imod sin egen moralske udryddelse. Det var ofte enkelt-individer i lige så amatøragtige modstandsgrupper som dem, vi kender fra Danmark, men uden allieret materiel støtte udefra, under meget vanskeligere kår end nogen anden modstandsbevægelse i verden.

Der hørte ikke ret meget til: En gammel dame blev henrettet, da hun så to ganske unge drenge på gaden i uniform og sagde til dem: Hvorfor går I ikke hjem til jeres forældre?

Det enkelte menneskes spontane modstand og unazisme, en spontan uvilje mod nazismen i alle sociale lag og aldre, således er efter min opfattelse den danske modstandsbevægelse imod nazismen mest sympatisk karakteriseret, og det samme synes at være tilfældet i Tyskland.

Gruppen Schulze-Boisen/Harnach, der blev arresteret i 1944, var således sammensat af højere embedsmænd, militærpersoner, almindelige borgere og kunstnere. 41 af dens medlemmer blev henrettet. Den kunstner fra gruppen, der blev henrettet, K. Schumacher, blev ikke henrettet for de billeder, han malede. Han udleverede militære hemmeligheder til fjenden under krig. Er det berettiget at vise denne kunstners billeder som udtryk for Widerstand?

Der var generelt meget få kunstnere blandt arresterede og henrettede. Af de ca. 80 kunstnere, der tilsammen udgør det antal, der vises på udstillingerne med illegal kunst i Tyskland i disse år, emigrerede de 20, andre 20 blev henrettet, resten havde haft malerforbud eller havde fået deres kunstværker konfiskeret eller var blevet fængslet.

En del af disse kunstnere var jøder. Oversat til danske forhold og sammenlignet med det danske befolkningstal svarer det til, at der var 4 kunstnere, der forholdt sig aktivt imod nazismen, hvoraf den ene henrettedes, den anden flygtede, og de to sidste fængsledes. Det er jo ikke overvældende.

Et dødningshoved malet på politihovedkvarterets port i Leipzig synes mere velanbragt som kunstværk i modstand. Eller de tyske arbejderes sabotage i forbindelse med Hitlers indvielse af den første tyske motorvejsstrækning, hvor arbejderne havde skrevet HUNGER tværs over vejen og afbrudt radioen, så begivenheden ikke kunne transmitteres.

Skal man vise anden kunst fra tiden, visende nazismen som kunstnerisk udtryk, kan der være tale om en rekonstruktion af en Kraft durch Freude feriefest med øl og dans i borgruiner, og den ariske søn med skrårøm og rovdryglimt i øjet, der stirrer drømmende om heltebedrifter ind i lejrbålet. Det ville ikke ligge langt fra vore dages almindelige folkeforlystelser.

Kunstnerne flygter fra nationalismen. Kunstnerne interesserer sig ikke for indenrigspolitik i deres kunst. Nazitidens kunst er et imponerende udtryk for, hvad der sker med kunsten, når den gøres til genstand for politisk opmærksomhed. Det er svært i dag at vise en sådan udstilling neutralt, når man kender konsekvenserne af denne, som kunst betragtet, kunstretning, anvendt til politik, og som politik betragtet, politik anvendt til kunstudtryk.

Præsidenten for Rigs kulturkammeret afsendte til en soldaterkaserne i Italien: 600 landskabsbilleder, 30.000 bøger ("vi er med jer, I er med os"), 350 raflebægre med terninger og 200 mundharmonikaer. Dette kan stå som eksempel på finkulturens vilkår under nazitiden.

Den folkelige kunst, som den præsenteres af den futuristiske nazisme, er betydeligt mere interessant og lærerig for vore dages kulturliv,

hvor vi upåagtet har alle de ingredienser, der indgår i nazismen, og med høj prioritet blandt de opgaver, der støttes gennem vore kulturministerier. Mange rester af det folkelige nazistiske kulturliv findes i vore dages folkekultur.

Men det er ikke emnet for denne fremstilling.

For finkunstnerne har det nærmest været et intelligensspørgsmål at undlade at stille op imod nazismen men en pensel i hånden. Det var bare om at komme væk, og det var da også det, de mest markante på den tid gjorde. De tilhører derfor ikke billedet af kunsten under nazismen, for de forlod dette billede.

De mere tilpasningsvante, og den slags kunstnere findes på enhver tid, også i vore dage, og altid i de bedste stillinger, derved er de karakteriserede, dem har jeg mistænkt for, at de havde gode nazistiske dage, efter at de i en fart havde valgt en anden kunstretning end den ekspressionistiske, som nazismen selv udfoldede fuldt ud til et kunstnerisk niveau, uden moral eller anstændighed, men samvittighedsfuld samvittighedsløst.

Nazismen var en kunstretning, der på initiativ af staten udøvede sit åndelige herredømme over Europa. Og det kom til at koste dyrt:

21 millioner mennesker mistede deres hjem

45 millioner mennesker blev evakueret, indespærret eller deporteret

54,8 millioner mennesker blev dræbt, hvoraf 27 millioner soldater eller hver fjerde indkaldt soldat

24,5 millioner civilpersoner blev dræbt

90 millioner mennesker blev såret

Hvis man overhovedet skal lave en kunstudstilling fra denne periode, kan man ikke gøre det med malerier malet med den ene eller den anden politiske holdning.

“Hier gielt kein Maulspitzen. Hier muss gepiffen sein,” som der alte Nassauer, feudalfyrsten i middelalderen sagde, da han havde lovet en dødsdømt livet, hvis han kunne fløjte, når han fik rebet om halsen.

Trediveerne var den teknologiske tidsalders gennembrud, hvor lys og bevægelse var ved at udvikle sig til at blive nationens øje, Das Auge der Nation. Filmselskabet UFA fremstillede mere end 2700 spillefilm, det individuelle fotografi udvikledes og blev hvermands eje, radioen blev for første gang i verdenshistorien introduceret som statsligt massemedium. Telefunken arbejdede intenst på udvikling af fjernsyn. Lyd, lys og bevægelse var for trediveerne, hvad elektronikken blev for verden efter 2. verdenskrig.

Folkeradiomodtagere blev solgt for 35 RM stykket. På et stort maleri fra udstillingen i Haus der deutsche Künste i 1937 er motivet en familie, samlet i dagligstuen omkring radiomodtageren, mens de lytter til en tale af nationens fører, Adolf Hitler.

Man indstillede hurtigt direkte transmission, efter at det én gang var forsøgt i forbindelse med skueprocessen imod de to sigtede for rigsdagsbranden. Den kommunistiske ideolog Dimitrof spillede så genialt på samme instrument, så nazisterne blev nødt til at løslade ham, som bevist uskyldig i det, han var sigtet for, og i fremtiden måtte undlade direkte transmission, som jo ikke kunne redigeres.

Fjernsynet var samtidig i udvikling. Allerede ved Olympiaden i 1936 havde Telefunken opstillet kameraer til fjernsynstransmission. Og i 1939 var de første 10.000 fjernsynsapparater lavet i masseproduktion, færdige til levering fra Telefunken til en salgspris på 2250 RM, der svarede til to års løn for en arbejder.

I Berlin blev der tidligt opstillet fjernsyn i fælleslokaler med plads til flere hundrede, og der var faste daglige programmer, hvor der udsendtes problemløs Frohsinn, operetter, ønskekoncerter, eventyrfilm. Nazisterne var klar over de skjulte muligheder i dette, vor generations medium i dag.

Hitler var ikke fornøjet med billedkvaliteten på de masseproducerede apparater. Skærmen var kun 18 X 26 cm, og billedet var ikke godt. Hans eneste kommentar til et fjernsynsapparat, der var fremstillet specielt til ham, var: Zu klein.

Goebbels besøgte dog ofte Telefunken for at følge med i udviklingen af dette medie, som han godt kunne se mulighederne i for propa-

gandaministeriet. TV blev udviklet i en radius af 50 km omkring Berlin og gennem kabel-TV kunne man nå over hele Tyskland. Oprindeligt var fjensynsapparatet udviklet alene til rent militære formål, hurtig transmission af militære kort m.m. Men det var naturligvis ikke anderledes dengang, end det er i dag, hvor al teknisk udvikling på tilsvarende måde finansieres gennem den militære forskning.

Det var Agfa, der udviklede box-kameraet til hvermands eje. Der solgtes 3 millioner box-kameraer til 4 RM stykket, og tyske amatørfotoografer organiserede sig i organisationen af arbejderfotoografer. De var måske de eneste amatørkunstnere i nazitidens Tyskland, som ikke var registrerede i Rigskulturkammeret, hvilket giver dem en særlig rolle, når der skal vises billeder fra den tids Tyskland.

I 1929 fremkommer en artikel i Bremens Arbeiter-Zeitung, der henvender sig til amatørfotoograferne. Heri står der: Nu må det have en ende med at knipse landskaber og mindesmærker for gamle monarker. Du må stille kameraet i din sags tjeneste.

I marts 1934 - organisationen af arbejderfotoografer var naturligvis blevet lukket allerede i 1933 - fotoograferede arbejderfotoografen Herbert Wiemann i Berlin-Steglitz en gadekamp, hvor berlinske arbejdere blev nedknipt af SA-folk fra nazisternes brigade.

Herbert Wiemann blev genkendt og arresteret næste morgen. Han blev myrdet i Kz-lejren Esterwegen. Sådanne fotos hører med til billedet af modstandskunst.

Illegale fotografier blev sendt som ufremkaldte negativer i lystætte kuverter ud af landet til udenlandske tidsskrifter. Hvis en uvedkommende åbnede brevet, ville filmen og dermed bevismaterialet være ødelagt.

Hvor er de kritiske billeder, som 3 millioner indehavere af box-kameraer spontant optog i Tyskland under nazismen?

Så den almindelige tysker overhovedet visuelt det kritiske i situationen, eller optoges bare borgruiner og nationale monumenter med børnene på sokkelen foran? Et box-kamera fotoograferer det, som det bliver bedt om. Der har dagligt været situationer, som var historiske i al deres gru, hvis man havde øje for det.

Naturligvis var det forbudt at fotografere de kritiske situationer, ligesom det med fængselsstraf var forbudt at lytte til udenlandsk radio, og anmeldte man ikke den, som gjorde det, var man medskyldig. Ingen kunne føle sig sikker på, at en radio ikke var indstillet på udlandet netop for at kontrollere, at stikkersystemet virkede. Den første illegale radioudsendelse med tyske emigranter blev sendt fra Strassburg i 1935.

Ingen af de endnu viste udstillinger med illegal kunst fra perioden i Tyskland har i tilstrækkelig grad behandlet massemediernes fremkomst, som i sig selv gør staten til den mest virkningsfulde kunstner under betjeningen af dette instrument, der gør staffelikunsten til en delmængde af det kunstneriske udtryk, så lille, at det er tvivlsomt, om en der værd at nævne for andet ned kontinuiteten inden for disciplinen. Og dette er så et andet spørgsmål.

Men det ville i dag ikke være muligt at vise udviklingen i de seneste årtiers kunst uden samtidig at vise video-kunst og performance-kunst, intermedie-kunst og alle de andre retninger, der gør, at staffelikunsten kun er en ringe del af det samlede billede - og ofte ikke mediet for de betydeligste kunstnere i denne tid, som i tidligere tider.

Jeg skal slutte med at fortælle om en happening, der var futuristisk og ekspressionistisk i det nazistiske Tyskland, og som var et grotesk eksempel på, hvad de syge hjerner, der stod i spidsen for det Tyskland, der havde valgt nazisterne som deres redningsplanke, kunne finde på.

Operationen gik under navnet "Konserven" og udspillede dagen før 2. verdenskrig begyndte. Det var en plan, der skulle berettige tyske tropper til at trænge ind i Polen efter iscenesættelse af et fingeret overfald for at undgå, at England og Frankrig skulle indfri løfter til Polen i tilfælde af angreb på landet.

Scenen er den lille radiostation Gliewitz op mod den polske grænse. Alfred Naujocks, der som tysk soldat er stationeret på radiostationen, får fra den øverste SS besked om, at han under kodeordet "Konserven" en dag først i september vil modtage 12 bedøvede fanger af polsk udseende fra Kz-lejre i Buchenwald, Sachsenhausen og Dachau. De bedøvede fanger skal iføres polske uniformer og lægges i rundkreds omkring

radiostationen. En enkelt lægges på maven over dørtrinnet på vej ind i radiostationens bygning. Naujocks skal herefter give alle 12 en dødbringende indsprøjtning og forsyne lige med skudhuller, der sandsynliggør, at de er ramt af skud under selvforsvar ved et overfald på radiostationen. Naujocks skal bekendtgøre overfaldet i radioen og sørge for, at der er megen larm i lokalet under meddelelsen. Herefter kunne det stortyske rige slå igen og marchere ind i Polen. Man havde ulejligen sig med at give englænderne en undskyldning for heller ikke denne gang at reagere.

Til alt held havde englænderne ikke længere tålmodighed med den sindssyge kunstner og hans værk.

Efter besættelsens ophør i Danmark blev der på foranledning af kunsthändler Kleis afholdt en kunstudstilling med illegal kunst udført af danske kunstnere, en prisudstilling, hvor det bedste billede blev præmieret med et pengebeløb. Mange af de indsendte arbejder bar præg af at være lavet til lejligheden. Malingen var endnu ikke tør. Og således er kunsten svær at styre, fordi den i sig indeholder alle muligheder, der alle er kunstneriske sandheder hver på deres måde, og løsrevet fra normale kriterier for sandt og falsk. Det er udfordringen, inspirationen og sædvanligvis det store og gode ved det kunstneriske udtryk til enhver tid, og der var i og for sig ikke noget i vejen med kunstnernes reaktioner på indbydelsen.

Priskomiteen havde store vanskeligheder med at finde frem til det bedste billede. Billeder har det jo også med at være gode på mange forskellige måder, og det bedste modstandsbillede behøver ikke nødvendigvis samtidig at være det bedste kunstværk, således som en udstilling om nazitidens kunst også må have al den kunstneriske frihed, som det uhyre emne må kræve for anskuelse fra forskellige lige stillede, jævnbyrdige aspekter.

Hele sagen om prisuddelingen i København brød ud i det berømte danske grin, da det viste sig, at det præmierede kunstværk var udført af en dansk nazist.

2.

Når man i Christa Baumgarths bog, *Geschichte des Futurismus* (Rohwolt 1966) læser om, hvorledes de italienske futurister med ideologen Marinetti i spidsen rejste rundt i Italien og demonstrerede den futuristiske bevægelse fra 1909 til 1. verdenskrigs begyndelse, så bringer det mange mindelser om den tid, da den amerikanske Fluxuskunstner George Maciunas i begyndelsen af 60erne rejste rundt i Europa med Fluxusbevægelsen. Det var den samme forargelse. Den samme opmærksomhed. Det var kunsten som forsidestof.

I modsætning til publikum er de to bevægelser så langt fra hinanden som overhovedet tænkes kan. Det skal jeg senere vende tilbage til.

Derimod er der flere lighedspunkter end forskelle mellem futuristernes og nazisternes ideologier. Også nazisterne, for den sags skyld, vakte forargelse, opmærksomhed og var forsidestof. Forskellen mellem futuristerne og nazisterne var mere en forskel i stil end i opfattelse.

Skal man se nærmere på lighedspunkterne mellem nazismen og futurismen, må man starte ved futuristernes forhold til fascisterne.

Futuristerne var tidligere end den italienske fascisme. Det første futuristiske manifest er fra 1909, og det fascistiske program er fra 1915, 10 år tidligere end det nazistiske program.

Der var nær forbindelse mellem futuristerne og fascisterne. Den futuristiske ideolog Marinetti var personlig ven med Mussolini i alle årene. Fascisterne og futuristerne har opstillet med listefællesskab i Italien før fascisterne kom til magten.

Forholdet mellem de to retninger blev først brudt i 1920, angiveligt fordi fascisterne ikke var tilstrækkeligt antikongelige eller antikirkelige. Fascisterne var efter futuristernes opfattelse for moderate.

Futuristerne derimod anså sig først og fremmest som kunstnere og dermed som ekstremere, ja, de anså alle italienere for at være verdens største potentielle kunstnere med en glørværdig fremtid bag sig, og som "overmennesker i en herreraace af hvide" måtte de i en verden med sti-

gende overbefolkning tiltage sig herredømmet for at sikre verdens gode udvikling - for nu at bruge deres egne ord om sig selv (Boccioni).

Modsætningen mellem de italienske futurister og socialisterne er meget speciel. Futuristerne nærer intet had-forhold til den socialistiske tanke. Futuristerne var vel nærmest at betegne som individuelle anarkister. En enkelt futurist, Lucini, betragtede sig endog som "humanistisk socialist" og undlod derfor at underskrive det politiske manifest, som futuristerne senere forelagde.

Skal man være meget spidsfindig, repræsenterer socialismen for den intellektuelle futurisme bare noget forbigangent som idé, noget som først og fremmest ikke er opfundet af futuristerne selv og som ikke dyrker kunsten som livssyn og derfor må kasseres.

Indvendingen imod Lenin er, at han kopierer Marx, og kopister var for futuristerne i sig selv en vederstyggelighed.

Indvendingen imod Marx er - bortset fra, at han er død og derfor for gammel til, at man kan interessere sig for ham - at han er tysk, og futuristernes glødende nationalfølelse medførte automatisk uvilje imod alt ikke-italiensk, som nazisterne senere praktiserede uviljen imod alt ikke-tysk.

Hertil kommer så, at futuristerne mente, at verden skulle regeres af de geniale proletarers diktatur, hvilket er noget helt andet end proletariatets diktatur.

Selvindlysende stod futuristerne også fjernt fra den socialistiske pacifisme og internationalisme. Her var de fødte modsætninger. I stedet for socialisternes parole "fremad", benyttede futuristerne parolen "opad". De troede ikke på social lighed, for i et socialt nivelleret samfund vil et geni efter deres opfattelse aldrig kunne dukke op og skille sig ud fra mængden.

Til at udføre genistregerne i praksis, og det skulle tages efter fulde pålydende, idet de mente, at verden ville opleve en idérigdom uden sidestykke af originalitet og vanvid og eksalterede handlinger, som ville udnytte den moderne tilværelses muligheder fuldt ud, ønskede futuristerne vedrørende praktiske spørgsmål at betjene sig af upolitisk sagskundskab, et teknokrati regeret af et "artokrati".

Jeg vover den påstand, at nazismen i bund og grund var et artokrati, der realiserede futuristiske planer, men ikke bestod af de højintellektuelle kunstnere, som findes blandt de italienske futurister, der dog ikke var intellektuelle nok til at indse, at det kunne indebære en fare, hvis de regerende kunstnere til sin tid, når deres planer skulle realiseres, blev regerende trivielle, ikke finkulturelle, men folkekulturelle kunstnere. Det var netop det, der skete i Tyskland, om man anser Hitler, Himmler, Goebbels, Goering osv. som banale ekspressionistiske kunstnere, og det kan man godt forsvare at gøre.

Om sine futuristiske samfundsvisioner siger Marinetti, at bibliotekerne skal stikkes i brand, akademierne bombes og museerne sættes under vand. Alle gamle mennesker skal fjernes, herunder først og fremmest professorer og såkaldt visdom på det historiske felt, fordi denne visdom altid benyttes til at holde det nye, det unge, tilbage.

Landet skal styres af 20 ingeniører, og deres gøren og laden skal kontrolleres af 20 unge mennesker, der ikke må være en dag over 30 år.

I morgendagens samfund forsvinder sult og fattigdom, mener Marinetti. De forbitrede sociale spørgsmål afskaffes. Økonomiske spørgsmål reduceres til produktionens enkle bogholderi. Alle skal have ret til at lave guld og slå deres egne mønter. Intelligensen skal herske over alt. Kropsligt arbejde skal ikke længere være slavearbejdet, for det skal alene bestå i 3 formål: hygiejne, fornøjelser og kamp.

Teknikken skal til det yderste udnyttes. Man skal søge udviklet den videnskab, som sætter mennesket i stand til at lave nye organer som rene mekaniske reservedele, således at mennesket kan opstå maskinfremstillet og i stand til at befrugte sig selv med et kys, uden besværlig brug af kvinderne, som kun skal besøges ved raske uforpligtende besøg, der har til eneste formål at tilfredsstille kønsdriften.

Futuristerne betjente sig af manifeste, hvori deres programmer fremkom.

Som deres mest nyskabende tilføjelse til kunstverdenen kan man betegne disse manifeste, programskrifter, som deres egentlige kunstværker, og de kom også til i meget vid udstrækning at stå som ideelle krav, som ikke lod sig følge, men tværtimod ofte i det praktiske blev

fuldstændig negligeret og derfor alene kunne opfattes som en kunstnerisk ideologisk optimistisk rettesnor for et positivt forhold til en ny verden, hvor det var lige ønskværdigt at være sadlen på pigens cykel som blomsten på hendes bryst, for at citere en futuristisk udtalelse, der tillægges Johs. V. Jensen. Futuristernes kunstneriske manifest var ment som verdensomspændende (uanset dets nationale indhold!) og blev første gang offentliggjort i 1909. Men dertil kom senere tillige musikmanifeste, orkestermanifeste, teatermanifeste, litteraturmanifeste, billedkunstmanifeste og, 1912, politiske manifeste. I alt omkring 145 manifeste.

I futurismens første manifest står den afgørende paragraf 9: Vi vil forherlige krigen, dette eneste hygiejniske i verden, militarismen og patriotismen, anarkisternes ødelæggelser, de skønne idéer, for hvilke man kan dø, og foragten for kvinderne.

Værsgo og spis.

Fra et kunstæstetisk synspunkt er oftere fremhævet paragraf 4 af de i alt 11 paragraffer: Vi synes, at sporvognen og bilen, der skyder af sted, er smukkere end Nike fra Samothrake.

Kommunikationen af de ustandseligt opdukkende manifeste blev foretaget med samme professionelle dygtighed som et politiske partis valgkomite arbejder. Manifesterne blev opklæbet på plakatsøjler og tilsendt pressen - også den udenlandske - for futuristerne havde formulerede planer om et intellektuelt herredømme i hele verden. Også på ønsket om en nyordning af hele verden lignede futuristerne nazismen.

Løbesedler blev strøet ud på gaderne fra åbne biler, en stor åben, rød model 1911.

De indkaldte til massemøder. Marinetti holdt tale for arbejderne i Turin. Marinetti holdt tale i dette eller hint teater i Firenze. Og i Triest, som ikke hørte til Italien, men havde en stærk nationalistisk bevægelse af italienere, pustede han til ilden for at hidse op til krig, som nazisterne senere i Østrig og Sudeterland. Ja, de lod ikke politikerne noget efter i brug af midler. Men det var bare sådan, at de holdt ikke rigtige taler. De fremsagde digte.

Og så bagefter, efter de ultramoderne digte om elektricitet og motorer, flyvemaskiner og undervandsbåde, så fulgte oplæsning af de futuristiske manifeste med stentorrøst. Hvis der kom for megen larm, og det gjorde der, kunne man se en sortklædt futurist træde frem foran på scenen og udråbe et: Ned med Østrig!

Så havde publikum dén at bide til bolle efter.

Futuristerne evnede fuldstændig at manipulere med deres publikum, som senere også nazisterne. De talte begge til hadet og til hjertet, som skulle fungere som "mave for hjernen", uden tanker for at arbejdernes maver var hjerner for hjertet.

En italiensk kunstkritiker fremhæver dog ved en lejlighed, hvor han har overværet et futuristisk møde, forskellen mellem de store ord i manifesterne og de små vers, der ikke kommer nogen vegne. Der kan i ordvalget i de nazistiske taler senere hen og de tidligere futuristiske taler være ejendommelige sammenfald, som er for specielle til at skyldes en tilfældighed.

Hitler siger i sin tale til ungdommen, at han ønsker, den skal være "grusom". Han kan "lide at se rovdyrglimtet i de unges øjne". Nøjagtig samme ordvalg har futuristerne benyttet 20 år tidligere om kvinderne. Hverken futuristerne eller nazisterne havde nogen særlig agtelse for kvinderne. Ned med dem, sagde futuristerne. Goebbels udtrykte sin ringeagt på anden måde: De skal bare se godt ud og sætte børn i verden. Socialisterne havde en anden opfattelse.

Mod, fare, krig, drab, fart, liv - er futuristiske sprogløst. Man kan ikke lade være med at få den tanke, at hele den moderne nutidige kulturs tegneserieproduktion og voldsomhedsdyrkelse, ja, skrækdyrkelsen og voldsdyrkelsen i det hele taget, og seriefilmernes rumteknologiske vidundere sammenparret med seriefilmernes banaliteter og familieidyller er et dødsensfarligt produkt af futuristernes idéverden og en stadig pågående kamp mellem åndsstrømninger, som har bidt sig stærkere fast i menneskeheden end en militær kapitulation i 1945 kunne standse.

Krigsliderlig er det mest rammende udtryk, hvormed man kan betegne futuristernes kunstneriske indstilling som senere nazisternes. Under Italiens krig med Tyrkiet i 1912 på grund af Libyen, rejser en begej-

stret Marinetti med til fronten som digter og ideolog. Krig er netop, hvad futuristerne holder allermest af. Han skriver euforisk om verdenshistoriens første bombeangreb. Den kække major, med spidsbukser og muntert opadvunget schnurrbart, der stiger ind i sin lille todækker, der er fyldt med hjemmefabrikerede bomber. I det mindste en ser majoren fra sin maskine eksplodere over et hus. Men han så ikke, om der var nogen mennesker i huset!

Hvilket verdenshistorisk eksperiment, sædcellen til Hiroshima, der her blev sat i værk for første gang. Og Marinetti skriver begejstret hjem: Krig er genialt. Han skriver også: Krig er hygiejnisk.

Ved 1. verdenskrigs udbrud meldte samtlige futurister sig naturligvis frivilligt til at deltage i krigen. De meldte sig til en cyklistbatalion. Flere blev dræbt eller såret. (Boccioni skrev fra slagmarkerne: "Krig er dejlig, storslået og forfærdelig...som at kæmpe med det uendelige." Han dør under krigen ved at skvatte ned af en hest.)

Italien er større end friheden, står der i futuristernes 2. politiske manifest fra 1912. Dette turde være usædvanligt for individualistiske anarkister at skrive. Men futuristerne var også højst usædvanlige, paradoksale, irrationelle - om end de dyrkede den rationelle mekanik - fin-kulturelle uafhængige playboys, der smækkede lussinger, ja, lussinger var en substantiel bestanddel af det futuristiske handlingsprogram, som senere nazisterne brugte kamp som deres artikulationsform. Der var alene en forskel i stil.

En kunstkritiker havde i Firenze rakkert futuristerne ned, og velbehageligt sidder han næste dags morgen på sin fortovscafé og læser sin avis, da en ung herre dukker op og spørger om hans navn. I samme øjeblik, han får det bekræftet, stikker han kritikeren et par på skrinet med flad hånd. Man forestiller sig opstandelsen. Samtidig dukker 2-3 andre futuristiske kunstnere op, heriblandt Marinetti i egen høje person. Den stakkels kunstkritiker bliver gennempryget på åben gade for det, han har tilladt sig at mene om futuristerne i sin avis. Det er fascisme.

Men historien er ikke slut endnu. Da futuristerne næste dag skal drage af til nye erobringer og mødes på banegården, kommer kunstkriti-

keren med den samlede redaktion stoltserende ind på banegårdspladsen. Med skingrende politifløjter omkring sig begynder en kæmpemæssig returkamp. Man ser for sig sig dette dårligt fotograferede postkort, som forestiller Firenzes banegård 1910, med drosker og damer med store hatte, tilknappede herrer i sorte frakker og høje hatte, med slipsenål og nakkeskildning og sorte lakstøvler. Der stimles sammen og slås på tæven, og det er ikke til at høre ørenlyd for råb og skrig.

Men længe går der ikke, før de kæmpende og råbende kumpaner på begge sider begynder at udveksle visitkort, ivrigt gestikulerende imod hinanden, og efter endnu en tid går slagsmålet over i en vild kunst-diskussion, hvor ingen mere tager notits af politi eller opløb.

Det hele ender såmænd med, at de talende og diskuterende følges ad bort og fortsætter diskussionen på et nærliggende værtshus, og den italienske kritiker bliver en af de mest begejstrede futurister og en nær ven af Marinetti for resten af sit liv.

Sådan var det ikke hos nazisterne.

Der er en markant forskel mellem disse italienske lussinger i personlig forargelse, og de senere tyske nedkniplinger af politiske modstandere foretaget af SA-mænd i brune skjorter. Men begge dele er praktiseret meningsdiktatur.

I Paris udveksles der også lussinger mellem kunstnerne på den tid. Det læser man om i kunsthistorien. Det er spørgsmålet, om lussingerne er kommet til futuristerne, eller om futuristerne er kommet til lussingerne. Epokens tradition har overlevet som knockouts i diverse tegneserier og westernfilm, en måde, blandt mange andre mulige, at lave action på i folkekulturens triviallitteratur og Tv-serier.

Før alt dette er slut og har fundet et andet udtryk, er vi ikke kommet de sidste rester af futurismen til livs. På disse sider kan der læses lidt nærmere om denne vugge for væsentlige dele i vor tilværelse den dag i dag.

Futuristerne udfolder sig i tiden mellem århundredeskiftet og fremover kulminerende omkring før 1. verdenskrig i sin første fase. På den tid udfolder der sig et fornøjeligt leben i København, f.eks. omkring den litterære café, Bernina-salonen. Men man ville vel næppe beteg-

ne de danske strømninger på den tid som futuristiske. Hvad havde man overhovedet hørt om futuristerne? Måske er det bare periodens iboende optimisme. Alligevel synes visse danske kunstnere fra den tid at være futuristisk inspirerede uden måske overhovedet at gøre sig futuristernes program og bevægelse bevidst, som mange mennesker senere kunne optræde som nazister uden at gøre sig nazismens helt konkrete program bevidst - som i dag nogle menneskers forhold til kapitalismen, til socialismen eller til kernekraft.

Et eksempel på en dansk futurist af den art er Johs. V. Jensen. Vi befinder os i den guld- og sølvalder i vort lands kulturhistorie, hvor Knut Hamsun vender hjem fra USA, hvor Herman Bang drager på oplæsningsturné, om end på en anden måde end Marinetti og hans venner drager rundt. Hvor Strindberg bor i Skodsborg og interesserer sig for naturvidenskaberne. Hans forhold til kvinderne. Hvor Frederik Poulsen rejser i Egypten og køber skulpturer hjem til Ny Carlsberg Glyptoteket. Og hvor Gustav Esmann spiller rollen som ekstravagant italiener i det københavnske teater- og forlystelsesliv. En ny dansk journalistik udvikles og giver os en helt ny presse. Ja, i tiden ligger meget, som vi i dag kan kalde typisk futuristisk, fordi de stammer fra futurismens periode med dens forudsætninger, som var fælles for tilhængere og modstandere. Men futurismen var vel bare en af mange eksponeringer fra perioden og perioden og futurismen uadskillelige. Men det vil altså samtidig sige, at krigen lå i perioden, selv om kun nogle særlige kunstnere udtalte ordene og greb idéen med begejstring. Også disse, som tænkte på krigen med rædsel, var dele af futurismen. Rædsel og skræk var også futurisme. Var det futurismen, der forberedte krigen, eller krigen, der fødte futurismen? Efter alt foreliggende, bortset fra det storpolitiske, var det det første, der foranledigede menneskene til denne løsning på de storpolitiske problemer i teknikkens første verdenskrig. Futurismen var trods hele sit marodøse program en optimistisk bevægelse. Futuristerne troede på livet og den stærke fysik. De troede på verdens fremtid i en teknisk vidunderlig udfoldelse (uden elektronik, som endnu ikke var udviklet). Kraft og Freude var optimismens drivkraft, som den senere nazistiske ideologi også var en opti-

mistisk livsopfattelse, der ikke satte grænser for sig selv, og hvor kropsdyrkelse, kammeratskab, sang, dans, øller og slagsmål var ingredienser i glædens lystudfoldelse i organisationen "Kraft durch Freude".

Begge bevægelser taler dog lige godt om hadet som det, der skal drive deres bevægelse opad.

Man må her bemærke, at man har med en kunstnerisk bevægelse at gøre, som ikke skammer sig over at udregne sin egen betydning i antallet af tilhængere. Heri ligner futurismen mere en politisk bevægelse end en kunstnerisk. Det, som var altafgørende for futuristerne var, at få betydningsfulde samtidige kunstnernavne til at medunderskrive på manifesterne, så det ved næste masse møde kunne bekendtgøres, at nu var denne eller hin bekendte kunstner også gået over til futurismen, således at dette navn igen skulle inspirere tvivleren til at følge med. I futuristernes jagt på original holdning og handling, holder de sig således ikke for gode til den slags argumenter for at få det ene får til at følge det andet, som i århundreder, som i det banale korrupte liv, som omgav dem, og som de ellers gerne ville give det udseende af, at de var et alternativ til.

Men i Paris veg Modigliani tilbage i rædsel for det futuristiske manifest. Aldrig skulle nogen få ham til at underskrive, selv om der blev gjort ihærdige forsøg igennem malerkollegaen Severini.

Og så kommer næsten det allervigtigste, det allermest kritiske, når henses til de revolutionerende idéer og de høje intelligenser, der havde spundet det futuristiske net:

De kunne ikke hæve sig op fra deres egne forældede medier. De stillede hellere spørgsmålstejn ved menneskelivets hellighed end ved deres skide mediums berettigelse midt i alt dette nye elektriske og mekaniserede tidsforløb, der omgav dem. De skrev digte og malede malerier. De skrev teaterstykker. De spillede musik. Der var ikke en, der vedrørende selve mediet stillede sig det spørgsmål om det - i denne moderne tid med elektrificering og motorisering - var verset, der var det rette udfoldelsesmedie for kunsten, om verdensrevolutionen med kunstens magtovertagelse af produktionsmidlerne virkelig lod sig udføre ved at skifte motivet om fra et landskabsmaleri til et billede af et damplo-

komotiv. Det er svært at beskrive, at futuristerne ikke slap mediet, således som de med et rent politisk manifest godt med god vilje kunne siges at være på vej imod et medieopbrud - verset som politisk program, punkt for punkt, vers for vers - man forstår ikke, at de ikke i deres kunst, der jo omfattede alle de traditionelle discipliner fra teater over ballet til maleri, musik, skulptur og digtekunst, anså andre discipliner født ud af den tekniske tidsalder for kunstneriske udover motivet.

Det skortede ikke på tilnærmelser i den retning, selv om det aldrig rigtig blev til noget. Marinetti opførte f.eks. Beethovens 9. spillet bagfra node for node og sammenskrev Shakespeares samlede værker til en enakter. I sædvanlig manifestform afgav den futuristiske

maler Boccioni en lang liste over kunstrelevante medier: klovne, akrobater og alt grotesk og endnu ikke set i cirkus og på markeder. Den store gule reklame med den kæmpemæssige sorte sko, der fylder en hel husfacade. En eller anden nødvendig jernkonstruktion. Legetøj. Dansen, den naive, rørende rytme i den anonyme skillingsvise, og varietéen. Fabrikernes hårde rytme, larmen, den matematiske arbejdsopdeling i laboratorierne, togfløjten. Banegårdens mylder, angsten, hastigheden, præcisionen, sirenerens hyl, der har afløst den religiøse, kedsommelige og bedrøvelige bronzeklang fra kirkeklokkerne. Motorernes banken, drivremmens rytmiske slag. Futuristerne foretrak som inspiration den amerikanske cakewalkdanser for en opførsel af "Valkyrien", ugejournalen frem for en klassisk tragedie og grammofofonen frem for Beethoven og Bach. Men ihvorvel de foretrak disse motiver og inspirationskilder, så udmøntede de dem i klassiske medier.

En futuristisk komponist nærmer sig konsekvensen af de manifesterede idéer. Han fremstiller et instrument, der kan udvikle en hel akkord med forskellig røg, så der kan komponeres og æstetisk sammenstilles harmonier med de forskellige røgfårver og former. Igen denne binding til det musikalske medie, det æstetiske, en finkulturel binding til det kunstneriske.

Det er nok et spørgsmål, om man ikke skal se en vigtig forskel på futurismen og dadaismen deri, at dadaisterne netop tog denne conse-

kvens og slap mediet. For også dadaisterne politiserede sig efter at være dukket op i Schweiz og efter at have startet galleri i Zürich. De politiserede sig i Berlin, og de udsendte manifest i Paris. Vi er kommet nordligere nu.

De tyske dadaister ønskede på kommunistisk grund mekaniseringen fortsat, så der kunne komme øget arbejdsløshed. Større arbejdsløshed medførte bedre bevidstgørelse af menneskets oplevelse af omverdenen. De kunstnerisk indstillede (arbejdsløse) fordredes dagligt bespist på Potsdammer Platz. Dadaisterne ønskede straks 150 omrejsende cirkus oprettet til at oplyse proletariatet. Der var også forskel på den russiske futurisme og den italienske "verdensfuturisme". Den russiske var en socialistisk futurisme, der helt udelader det patriotiske og det militaristiske. Den russiske futurisme interesserer sig delvis for mediebrud, der gør ord til handling med klar indre form. Og det er en helt anden snak end italienernes. Denne påvirkning og dadaismen skylder Bauhaus-traditionen sin fødsel både kunstnerisk og politisk.

Der er nuancer i alt dette. Men de fører væk fra den italienske futurisme. Marcel Duchamps levende skakspil med levende brikker og hans pissekumme, den senere så verdensberømte "Fontaine", der blev refuseret i Paris på en officiel udstilling. Duchamps samtlige dadaistiske værker bryder med medierne og danner dermed den første kim til den senere Fluxus-bevægelse i 60erne.

Men hvor bliver den italienske futurisme af i alt dette? Det er nærliggende at sige, at ligesom dadaismen og den russiske futurisme gik videre i kunsten, så gik den italienske futurisme over i den rene nazisme, og at nazismen i virkeligheden er en folkekulturel videreudvikling af nogle italienske playboys leg med ilden på det finkulturelle område.

Man fristes også til at sige, og jeg har vist været inde på det før, at futuristernes eneste kunstværker, taget i konsekvens af deres holdning, var deres manifeste. Et futuristisk kunstværk er et manifest, og i den sammenhæng kan man roligt sige, at nazisterne var de første, der begyndte at praktisere irrationel handlemåde og folkekulturel æstetik

på andre medier end de længst kendte. Menneskemanipulation kan man vist kalde det.

Det futuristiske manifest kom ikke til verden for at opholde sig lunt i de traditionelle ufarlige mediers kuvøse, det var ikke dets natur, og den folkekulturelle agitation måtte opgive finkulturens åndedræt for at overleve.

I sin brutalitet og afstumpethed baseret på teknikken dengang imponerende stude, kunne denne tidsånd spændes for anderledes durkdrevne personers vogn, fascisternes og senere nazisternes. Den danske futurist, der ikke var italiensk, men russisk inspireret futurist, Poul Henningsen, udtrykte det engang således, da benzinfirmaet ESSO førte en reklamekampagne for, at man skulle komme en tiger i tanken (i betydningen ESSO-benzin): Ja, den idé er god - kom en tiger i tanken og en idiot bag rattet, så skal I se. Og det var det, man så, i de store krigskatastrofer.

Om sit forhold til demokratiet udtaler Marinetti i juni 1910 i Borsa de Lavora i Neapel: Jeg tror, at parlamentet, denne gebrækkelige institution, uvægerligt er bestemt til at forsvinde... Parlamentarismen skaber den illusion, at et flertal er med i regeringen. Jeg siger illusion, for det står fast, at folket ikke bliver repræsenteret af stedfortrædende for deres meninger og aldrig vil blive det, fordi de ikke vil være i stand til at vælge. Jo tak. Futuristerne ser ned på det publikum, der manipuleres med, ligesom senere nazisterne gjorde.

Det vil nok her være på sin plads at tilføje, at den unge italienske stat, der først nyligt var bragt sammen ved forskellige storpolitiske begivenheder, i hele futurismens fødselsfase var styret af ministerpræsident Giovanni Giolittis, der næsten var udstyret med diktatoriske fuldmagter. Han styrede fra 1903 - 1914, og først i 1913 blev der i Italien indført almindelig valgret.

I forsøg på at give et bidrag til forståelsen af de italienske futuristers forudsætninger, hvis dette overhovedet er muligt, skal jeg opstille en lille tidstavle over de tekniske begivenheder, der omkring futu-

risternes opkomst gav dem inspiration til et forsøg på en kunstens verdensrevolution.

Verdens jernbanenet er i 1910 over 1 million kilometer langt. Cyklen blev udviklet som "løbmaskine" af friherre von Drais, og gummihjulet med luft blev opfundet 1888 af John B. Dunlop. 1886 byggede Gottlieb Daimler den første firehjulede bil. I 1902 var det lykkedes på racerbaner at komme op på 100 km/t. 1903 lykkedes det brødrene Orville og Wilbur Wright at flyve nogle sekunder i luften med den første styrbare flyvemaskine. I 1910 lykkedes det Geo Chavez at flyve over Alperne. 1900 startede den første Zeppelin, hvormed man kunne rejse over Atlanten, og i 1897 havde Marconi opfundet den trådløse telegrafi.

Disse tekniske begivenheder, der både kunne befordre mennesker og meddelelser hurtigt omkring, var i denne industrialismens periode igangsætter for de futuristiske idéer.

Verden havde oplevet ganske anderledes skelsættende tekniske vidundere, da den amerikanske Fluxus-bevægelse satte ind i slutningen af 50'erne og begyndelsen af 60'erne. Fluxus drog konsekvensen af den kaotiske tingsverden og søgte en medieopløsning for at lade det kunstneriske stå uberoende af medier. Til illustration af følgerne af Fluxus-bevægelsens medieopløsning skal her opregnes det opbud af antimedier, der altså også er en slags medier, der blev det mediemæssige resultat af det medieløse Fluxus demonstreret i indbydelsen til den 14. årlige internationale Avantgarde Festival i New York City i 1979 arrangeret af Charlotte Moorman og dediceret Fluxusbevægelsens grundlægger George Maciunas.

Medierne var: oplæselig kunst, hologrammer, flag, video-kunst, malerier, film, jazz, poesi, lys show (kinetic Light Art), aktioner, skulpturer, dokumentationer, postkort-teater, mode-kunst, forestillinger, begivenheder, elektronisk musik, postkunst (Mail-art), levende malerier, projektioner, spiselig kunst, arrangementer, miljøopbygninger, vand-stykker, dans, computer-kunst, dramatik, deltagelses-stykker, luft-kunst, strukturer, fotografi, parader, mimisk kunst, damp-og røg-kunst, gade-teater, laserstrålinger.

Til gengæld beskæftigede Fluxus sig ikke med at lave manifeste. Alligevel havde George Maciunas sin egen lille kongerække over hvem, der var Fluxus, og hvem der ikke var det. Charlotte Moorman, der havde arrangeret ovennævnte festival, var f.eks. efter Maciunas mening ikke Fluxus-kunstner. Således lader en definition sig også opstille ved de personer, bevægelsen omfattes af. En Fluxusforestilling organiseret for de tilbageværende Fluxuskunstnere i New York efter George Maciunas død i 1978 var en kæmpemæssig middag omfattende 500 gæster, der var fordelt med 50 gæster til hver indbudt kunstner. Kunstnerens opgave, og kunstværk, var den ret, han serverede for sine gæster - hovedret, mellemret eller dessert - og alt taget i den bogstaveligste betydning. Og gæsterne, dette evindelige kunstpublikum, som kunsten øjensynlig ikke kan være foruden, skulle betale den nette sum af 200 dollar pr. kuvert.

Fluxus har aldrig agiteret for at få deltagere eller tilhængere. Tværtimod. Med mellemrum blev gamle Fluxuskunstnere sparket ud af bevægelsen og blev siden aldrig nævnt som Fluxuskunstnere. Det blev på denne måde måske nærmest en loge, en Rotary-loge, med ugentlige middage og med alt det kritiske, der følger heraf. Men en loge er ikke mere loge, end man gør den til, og jeg har personlig gjort, hvad jeg kunne, for at fjerne denne begrænsning i Fluxus' væsen.

Maciunas starter sin kongerække med dadaisterne, Marx Brothers, Charlie Chaplin, Marcel Duchamp og senere kommer så John Cage og hans elever, der danner den egentlige stamme i Fluxus.

Enhver Fluxuskunstner vil forsikre, at det på forhånd er umuligt at definere Fluxus. Den tysk-engelske Fluxuskunstner George Brecht har på en meget fluxuerende måde søgt at give en definition ved at fremstille tegninger til en maskine, hvori folk kan lægge sig ind og afprøve, om de er Fluxus. Ved nærmere studium af tegningerne forstår enhver, at der intet som helst ydre sker, der kan bringe dem i stand til at fastslå, om de er Fluxus eller ej. Den amerikanske kunstner David Hompson trak i lægekittel og tog sit publikum ind een for een for at foranstalte en lægeundersøgelse af hver enkelt om, hvorvidt de var Fluxus eller ej. Heller ikke denne undersøgelse lod stille en diagnose.

Og det er netop tanken. Fluxus er en intellektuel bevægelse, selv om de ynder at arbejde med af-intellektualiseringer som motiv. Det er vist også meget intellektuelt.

Men i modsætning til futuristerne og dadaisterne har Fluxus intet som helst politisk mål.

Ligesom jeg, vedrørende futuristerne, har henvist til Christa Baumgarths bog om futuristerne, der dog helt undlader spørgsmålene om den russiske futurisme og forholdet til dadaisterne, ligesom denne bog naturligvis ikke drager de kulturpolitiske konklusioner, som jeg gør mig til talsmand for, således skal jeg vedrørende Fluxus henvise til en systematisk personopregning, som altså falder meget godt i tråd med Maciunas tradition for definition af Fluxus, med tilhørende udvalgt arbejdsfortegnelse. Det er den hollandske kunstner Harry Ruhes bog "Fluxus, the most radical movement in the 60s (Amsterdam 1979). Vedrørende senere udviklinger af Fluxus, bort fra klub og logementaliteten, skal jeg, uden at dette bør misforstås, henvise til egne tidligere bøger om Fluxus.

Fluxus er ofte blevet kaldt en neo-dadaistisk bevægelse. Men manglen på politisk holdning og en næsten videnskabelig kunstnerisk holdning gør, at denne sammenligning efter min opfattelse er helt forkert. Det, der for mig at se er det mest radikale ved Fluxusbevægelsen og samtidig bevægelsens styrke og kvalitet, er dens konsekvente brud med medierne. Det er ikke således, at Fluxus fremhæver et fællesmedium. Bevægelsen fornægter kunstneriske medier overhovedet. Den må foregå i et eller andet medium, denne fornægtelse, og demonstrationen heraf. Det gør den naturligvis også, og det er kun med beklagelse, at disse irrationelle paradoksale må indrømmes. Enten foregår demonstrationerne i opførelseslignende situationer (performance art), der i virkeligheden ikke adskiller sig fra en teater- eller varietésituation, eller også foregår den i skrevne instruktioner, som i virkeligheden ikke forholder sig alt for fjernt fra litteratur, ja, end ikke fra manifeste opfattet som en instruktion. Her, i Fluxus, gælder instruktionen blot noget anderledes dagligdags. For Fluxus er formålsløs og har ingen hensigter hverken med kunsten eller med sin egen udfoldelse. Hensigten, eller

værdiladningen, det vil også sige det politiske, må stå uartikuleret hen. For så vidt er der tale om minimal-art, som det enkelte udtryk har den enklest tænkelige form og handler om ingenting (den franske futurist Jean Cocteau har formuleret vendingen: det grammatikalsk korrekte åndedræt). Dette er altså helt demonstrativt, og derfor bliver dette ingenting let et intellektuelt tema lige så robust som ethvert andet og med et lån fra matematikken lige så substantiel som den omfattende behandling af det meget specielle tal 0, der er et af matematikkens mest interessante og i nogle kulturer nægtes eksistens.

Det er en helt klar årsag til Fluxusbevægelsens mediefornægtelse, at Fluxus i hvert fald vil af med kunsten i alle dens former, hvilket ikke er det samme som at skille sig af med det kunstneriske menneske eller dets udfoldelser i skabende aktivitet på snart sagt ethvert område. Men der vaskes blot helt rent på tavlen, og enhver kan starte ud fra sit selvvalgte udgangspunkt.

At man så også til sidst skulle se at slippe af med disse kunstnere som profession står med største fornøjelse for min helt personlige regning.

Der er brugt to vigtige karakteristika om Fluxus: Den er afpersonificerende og ulimiteret - ikke en særlig person, ikke en særlig ting. For at tage det sidste først, så er mange Fluxusprojekter af en tidsmæssig karakter, så begivenhederne ikke kan opføres inden for et begrænset tidsforløb eller inden for en bestemt ramme. Idealformen er, at projektet kan opføres ethvert sted og over enhver periode, men ikke nødvendigvis behøver opføres nogensinde. Her kommer begrebet *concept art* ind, hvor den skabende idé kan være hvermands mulighed, også økonomisk, og økonomisk værdiløs. 0-stillet kapitalisme. Dens benyttelse eller fortsættelse, eller i det hele igangsætningen, er uvigtig. Dette karakteriserer meget klart det fluxuerende, som i oversættelse betyder: det, der er flydende.

Det er naturligvis en genial videnskabelig filosofisk udfordring til den omverden, der udvikler sig handelsmæssigt, industrimæssigt, teknisk og politisk omkring mennesket i et tempo, som aldrig er set før. Det er en afventende, tøvende og intelligent vurderende holdning, hvor kunst-

neren stopper op over for alt det lort, mennesket bliver prakket på i dag. Man behøver ikke - men det vil på den anden side heller ikke være helt forkert - at inddrage zenbuddhistiske holdninger til omverdenen. Det er i så fald ikke zen, som har påvirket kunsten, men udviklingen, der har påvirket kunsten i retning af zen.

Afpersonificeringen er det egentlige opgør med det kommercielle kunstmarked og en naturlig følge af forsøget på at gøre Fluxuskunstværket uanskaffeligt for verdens kunstmuseer ved ulimiteringen.

Det erindres, at futuristerne også ville af med museerne. Men det var, fordi museerne holdt fast ved det gamle. Fluxus gør museerne uegnede for det nye.

Ved afpersonificeringen er der dog nok snarest tale om en ideal fordring end en realitet, også set som et tilbud og en kærlighedserklæring til hvert enkelt menneske og dets gøremål i ethvert forhold æstetisk politisk.

Fluxus er et konstitutioneret kunstmonarki, der ikke selv tager ansvaret for noget som helst andet end kunstnerens egen person. Det er vel følgelig overflødig at sige, at politik for dem ikke er et parti, allerede dette er fascistisk, men derimod en sund sans i alle daglige og større spørgsmål. Kunstnerne føler sig ikke som kunstnere. De føler sig som ethvert andet menneske. I dette spørgsmål er futuristerne og Fluxus fjernest fra hinanden.

Når man på den anden side betænker, at Marinetti lod sig vælge ind i det italienske akademi, som han hellere ville have bombet, da han startede sin karriere, er det ingen forskel til Fluxuskunstnerne, der ikke undslår sig for udstillinger i traditionelle museumssammenhænge og modtager lærestole i happenings. Antiklimaks, irrationalitet, menneskeforløb. Fluxus. Futurisme. Kunst.

Men måske er det med alle kunstneriske bevægelser således, at man alene skal tage dem ud fra deres intellektuelle pålydende, det vil sige som et paradoksfyldt urealistisk og ulogisk forhold til egne idéer. Fluxuskunstneren vil aldrig kunne bruges som forspand til en politisk ideologi. Den er højst ved absurde politiske forslag (f.eks. udskiftning af samtlige krigsmonumenter, af R. Filliou) en demonstration af fuld-

stændig manglende interesse for de proportioneringer, samfundet har skubbet mennesket ind i. Fluxus er en afvisning på et frieri til et hvilket som helst varigt engagement.

Fluxus vil ingenting, dens ideologi er at ville ingenting, i den høj-eksplosive situation, mennesket står i i dag, og måske derfor er den så vigtig, for den lader sig heller ikke misbruge til noget som helst. Det er vist første gang i kunstens historie, at samfundet ikke får lov til at bruge kunsten til noget. Her er antitesen til futurismen. Samtidig illustrerer kunstnerne det enkelte magtesløse menneske som en villet magtesløshed, der er en kunstnerisk form.

Maciunas laver ode til Olivetti og står med en regnemaskinestrimmel med tal og en metronom og laver en musiklignende komposition, hvori tallene indgår som nodefigurer. Og John Cage stiller op i en italiensk quiz om svampe og løber med den højeste præmie. Men indpasselige i nogen idéverden? Det er Fluxus ikke. Fluxus er ikke forløber for ungdomsoprør, Nyt Samfund, Flower Power.

Fluxus' interesse for teknikken skal ikke underkendes. Fluxus er en UFO. Og som sådan eksisterer den naturligvis slet ikke i virkeligheden. Det er dens kunst.

For anskuelighedens skyld har jeg forsøgt at opstille en oversigtstabel, hvori jeg registrerede holdningen til specielle kunstspørgsmål for grupperne: den italienske futurisme, den russiske futurisme, dadaismen, nazismen og Fluxus. Men det har vist sig umuligt for mig at udfylde tabellen, da mange spørgsmål ikke lader sig entydigt besvare. Måske er det alene et hovedindtryk, at futuristerne var præget af optimisme, mens det samme ikke kan siges om Fluxus. Fluxus er dog heller ikke pessimistisk. Lige gyldighed, ja, forgyldt lige gyldighed er snarere det rette ord - og glad ligeglådighed med den forgyldte lige gyldighed. Men det lader sig kun vanskeligt indsætte i et diagram, så lidt som den stadigt forløbende futuristisk-fascistiske påvirkning i vor kultur lader sig standse af noget skriftligt.

Men hvad skete der med Marinetti?

Han døde i 1944 og blev begravet i Milano ved et ynkeligt opbud af fascistisk militær honnør, som i krigens ragnarok var vanskeligt at stable på benene

Fra 1929 havde han været sekretær for den fascistiske forfatterforening og havde sæde i det italienske akademi, som han selv havde været med til at oprette. I det hele taget dyrkede han alt det, han tidligere havde foragtet. Det blev på det sidste pinligt at nævne hans navn. Som kunstner havde han levet irrationelt og ofte i paradoksal modstrid med sine egne idéer. Men han var og blev fascismens moder, som ideolog for en kulturel imperialisme.

3.

Jeg har argumenteret for, at den italienske kunstretning futurismen bærer et ansvar for nazismen.

Det militære nederlag i 1945 fjernede ikke med ét slag de udskejelser i livsholdningen, som var artikulert af futurister og nazister. Elementer af begge holdninger fortsatte efter 45. Det skete både i statsholdninger og i folkelige bevægelser rettet imod staten, som to grene, der udgår fra samme stamme, men hvis kroner er flettet ind i hinanden i indbyrdes konflikt.

I 1964 opstod omkring Berkeley Universitetet i San Francisco Yippiebevægelsen. "Yippie" er sammensat af ordene Youth, International, (Political), Party. Det er tvivlsomt, om det ene P står for political. Det er anført af New York Times i en omtale af bevægelsen, men det er hånligt citeret i en bog om Yippierne under titlen "Do it", skrevet af en af deres egne, Jerry Rubin (Simon and Schuster, New York 1970).

Jerry Rubin, tidligere sportsjournalist, lægger vægt på P for Party - i betydningen selskabelighed, "get together" i gaderne, erobring af parker og genkendende hinanden i broderskabet på håret, der får lov til frit at vokse, og på, at man adskiller sig mest muligt fra de etablerede, the pigs - svinene - de korthårede.

Således, og fredeligt hængende i klynger, erindres billeder af denne bevægelses medlemmer som dovne løvefamilier, der bliver filmet mellem måltiderne. Der slumrer skjulte kræfter i dem.

Youth betyder ungdom, og Yippierne siger, at man aldrig skal tro på et menneske, der er over 30. Man erindrer denne magiske alder fra de futuristiske manifeste. Yippierne har dog modificeret kravet om, at alle over 30 skal lægge sig til at dø: Bertrand Russell er vores leder, siger de. Og han er 90.

De giver et menneske 30 år efter genfødslen som Yippie.

Yippiebevægelsen vender sig imod den nationale krig, det vil sige den stærke stat, og nationalismen som den stærke stats forudsætning. For krigens vedkommende er det Vietnamkrigen, og for nationalismens vedkommende er det USA, der er skydeskiverne. Jerry Rubin udtryk-

ker sig om internationalisme, når han siger, at Amerika er så stort, at alle andre landes befolkninger burde have medbestemmelsesret over, hvem der skal være Amerikas præsident, da Amerika er det stærkeste land i verden. Det er jo, mildt sagt, ikke socialistisk internationale efter bogstavet. En sådan opfordring til *world wide happening* på tværs af alle gumpetunge virkeligheder er karakteristisk for deres artikulationsform, og ved deres irrationelle kunstneriske væsen adskiller de sig fra de venstre-radikale, Black Panthers, og de øvrige ortodokse politiske venstrefløjsgrupper. Disse beklager sig over, at Yippiebevægelsen ikke tager tilværelsen "serious" nok.

I dette ligger et af de få lighedspunkter med futuristbevægelsen, som den - bortset fra aldersgrænsen - repræsenterer modsætninger til på ligeså afgørende områder som lighederne. I modsætning til futuristerne foragter Yippierne maskiner. Her står de også i modsætning til dadaisterne. Glem aldrig, siger Yippierne, at vi slås mod en maskine, ikke mod mennesker. Hvis vi kaster en bananskræl på gaden, og en maskine skvatter i den, så vil vi skrupgrine. Glider derimod et menneske i skrællen, vil vi springe til og hjælpe. Vi vil smide bananskræller ud over hele Amerika.

Yippierne vil jævne alle maskiner med jorden. Men, siger de, man kan ikke skyde en IBM-datamaskine med en revolver. Der må man trække stikket ud.

Ikke bare maskiner, men også pengene, der er maskinernes indvolde, hjerte og hele blodløb, vil Yippierne til livs. Og her kommer de også i modsætning til de ortodokse venstre-radikale.

20 Yippier mødte en dag op på Børsen i New York og begyndte at kaste 5-dollarsedler ned over børsmatadorerne fra galleriet. "Se på dem: vilde dyr, der jagter hinanden og slås om dollarsedlerne. Har de nogensinde set en rigtig dollarseddel? De har aldrig sat dem i forbindelse med folk, der sulter" (Jerry Rubin). Yippierne brænder dollarsedler af ved hver given lejlighed og forærer dollarsedler bort på gaderne. Det erindres, at futuristerne, i spørgsmål om pengene, ville lade hvert menneske lave sine egne penge.

De venstre-radikale spørger bekymret, om Yippierne ikke synes, det er en fornærmelse over for folk, der sulter i ghettoerne. Men Yippierne holder fast ved deres. Ingen venstre-radikale ville forarges, hvis Yippierne ofrede tusindvis af dollar på løbesedler, som ingen mennesker gad læse. Ved en demonstration i forbindelse med det demokratiske konvent i Chicago, havde de brugt 5000 dollar på en demonstration, hvis TV-dækning det ville have kostet bevægelsen mindst 300.000 dollar at købe. Det var næsten som at stjæle, siger de sardonisk.

Da Bobby Kennedy havde inviteret til middag for sin valgkomité, hvor gæster kunne deltage for 500 dollar, der skulle bruges til valgkampagnen, opstillede Yippierne borde uden for Hotel Waldorf Astoria, hvor middagen skulle afholdes, og bød gæsterne på gratis mad. Det var et intelligent alternativ.

Yippiernes foragt for *the pigs* er oftest fornøjelig. For 25 dollar indkøbte de hos en landmand et svin, som de ønskede nomineret som præsidentkandidat for USA. Spasen var sivet ud, så betjente lå på lur alle steder for at indfange gris og ballademagere. Man føler sig hensat til stumfilmens dage og forestiller sig hele episoden drejet i dramatiske gadejagter i en flimrende film. Det lykkedes Yippierne at komme langt med deres forehavende, før de til sidst blev arresteret sammen med grisen og stillet for en domstol.

Husk altid på en rolle til strisserne, siger Yippierne. De legitimerer enhver demonstration. Dem kan man ikke komme udenom.

Mærkeligt, at Hollywood identificerer sig så meget med det etablerede, at Yippiebevægelsen ikke har fået sig en storfilm.

At blive arresteret og stillet for borgerskabets domstol er en varedeklaration for en ægte Yippie, og man er ikke rigtig med, før man har en kortere eller længere fængselsstraf bag sig. Domfældelse er ifølge Yippierne udtryk for samfundets voldsmentalitet, ligesom penge også i deres øjne er udtryk for vold. Yippierne fremprovokerer systematisk ulovligheder. Alene den omstændighed, at en handling er ulovlig, gør den borgerlig og værd at bekæmpe, så de havde nok at gøre. Under det demokratiske partis konvent i Chicago i 1968, hvor den kommende præsidentkandidat skulle opstilles, havde Yippierne malet nogle biler

i samme gule farve som taxaerne og holdt foran de hoteller, hvor de demokratiske delegerede boede. Når en delegeret kom frem i hotellets indgang og skulle have en taxa for at køre til konventbygningen, hyrede han uafvidende en Yippie-taxa, der uden betaling kørte ham ad helvede til - til Wisconsin - hvorfra han selv måtte finde tilbage øm i fødderne efter konventet var overstået.

Anskuet som en kulturel bevægelse er Yippiebevægelsen folkekulturel i groveste forstand med dyrkelse af det antiintellektuelle, om end på en ganske intelligent måde.

De finkulturelle medier er for dem erstattet med den skinbarlige virkelighed. Teater er for dem gadens revolution, og revolutionen er for dem teater. De har forladt teatret som finkulturelt medie fuldstændigt og har erstattet det med virkelighedens teater.

Hvor får I jeres penge fra? spurgte en reporter en Yippie. Hvorfor spørger du mig? Hvorfor spørger du aldrig paven eller den katolske kirke, hvor den har sine penge fra, og paven sin ring?

Som futuristerne er Yippierne antikirkelige. Som nazismen dyrker den broderskab og heroisme. Yippiernes helte er rockidolerne og kun bevægelsens ledere er ind imellem opmærksomme på, at deres helte støvsuger penge sammen på dyrkelsen af dem. I guldglitrende flitterstads optræder disse helte for titusinder og sælger plader for millioner.

Deres eneste tilknytning til socialistiske idéer er russisk kaviar og måske russisk champagne i flyet på vej fra den ene religiøse dyrkelsesfest til den anden.

Dyrkelsen af fed musik er ækvivalent med modstand mod krig og nationalisme, penge og maskiner. Og som noget helt nyt er det en aktiv del af bevægelsens program at tage LSD og ryge pot som forudsætning for adgang til broderskabet.

Yippierne ønsker gratis penge og giver væbnet kærlighed.

Bevægelsen er anarkistisk som futurismen. Den søger sine medlemmer blandt middelklassens sønner og døtre og blandt de sorte arbejdere. Men selv om deres anarkisme må siges at gå via mellemstationen socialisme, så er den i lighed med futuristerne mere udtryk for en kunstners frihed og handling.

Man må også notere sig, at Yippiebevægelsen, i modsætning til flower-power bevægelsen som den er en forløber til, ingenlunde er en kvækerbevægelse. De vil have lavet Pentagon om til et eksperimentallaboratorium for den rette anvendelse af LSD, have befriet alle fanger. Men de vil have indsat alle dommere i de tidligere fangers celler. "Fire!" er Yippiernes kampråb, og de vil gerne brænde hele borgerskabet af. De ønsker at brænde universiteterne og skolerne, som alene for dem står som repræsentanter for borgerskabets hjernevask, hvis eneste funktion er at lære eleverne, hvad staten kan bruge dem til og aldrig omvendt.

Yippierne gjorde noget ved sagen, demonstrerede på universiteterne, afbrød forelæsninger og optrådte truende, dette, der er den tekniske undskyldning for borgerskabets vogtere til at skride ind med staven.

I synspunkter og metoder er Yippierne militante og taler med foragt om politiske diskussionsmøder eller anti-krigsdemonstrationerne, som aldrig fører nogen vegne. Der er stærke modsætninger til de rent politisk arbejdende bevægelser. Yippierne synes, der må gøres noget fysisk ved problemerne. Verdensrevolutionen er ikke en intellektuel revolution, som den er det hos Fluxuskunstnerne, der henter deres fortjeneste herfra.

Dans, sex,smoke er det, de sætter i stedet for borgerskabet med mapper under armen og oprustning på budgettet. Yippiernes vej til målet går via bogbrændinger og tilintetgørelse af alle modstandere.

I navnene Black Panther og White Panther, hvilken sidste var en Yippiebevægelse, fornemmes nazistiske og futuristiske rovdyridealer.

På revolutionens yderste dag vil de sorte politibetjente vandre over på deres side. Amerika skylder de sorte milliarder som kompensation for slaveriet. Det er de farligste toner af alle, vi hører i disse udtalelser. Det er hadet, fascismen, et dødeligt had til medmennesker, første gang sat i system i 1909. Den 25. januar 1968 skriver Jerry Rubin i The Village Voice: "Vi skal engagere folk emotionelt i vore aktioner, gøre dem til en aktiv del af livets teater, få dem til at springe op fra stolen og skrike." Med ganske få uvæsentlige omskrivninger er det en Hitler-tale.

Om en af bevægelsens ledere, den hvide Panther-leder John Sinclair, tidligere universitetsprofessor, skriver en af hans tilhængere i et portræt af ham: Han kan kneppe tyve gange i døgnnet og slås som en vild bjørn. Han omskaber folk til en ny nation af krigere og digtere.

Rovdyret skuer mod det himmelske lys på Berkeley.

Musik kan få mure til at skælve, men kun en hær kan indtage byen, og digterne kan genopbygge den, råber Yippielederne til de pot-rygende medlemmer af foreningen.

Yippiebevægelsen er et sammensurium af futurisme og fascisme. Den byder på sex, narkotika, oprør, heroisme og broderskab. Og revolutionen er allerede startet, mener de. Det er en revolution inde i dagligstuen i middelklassehjemmet, hvor husets søn eller datter sidder og venter på startskuddet "Fire!".

Bevægelsen vil bryde institutionerne ned, ødelægge alle ure i hele verden, indføre total anarki og bevæbne kvinderne. Yippiehelikoptere vil bombe politistationerne med LSD-gas.

FBI har flere gange ved demonstrationer placeret væbnede vagter ved byernes vandtilførsler for at hindre Yippie-angreb med LSD på vandledninger.

De vil også bryde ind i bankerne og samle alle pengene uden for bygningerne på gaderne og brænde dem i et kæmpebål. De vil brænde alle lærebøger, danse syngende gennem gaderne, stoppe trafikken. Amerikas højeste embedsmænd vil opdage, at der overalt højt placeret i systemet findes sympatisører med Yippiebevægelsen, der består af deres egne sønner og døtre og uanset deres øvrige idéer er smittet med den amerikanske fascisme som forældrene har lært dem, og som har forgiftet deres metoder. Yippierne tror ikke på forhandling. De tror på vold. En Yippie, der bruger vold, er mere værd end 100 Martin Luther King'er, siger Jerry Rubin.

For Yippierne er kommunismen ikke illustreret ved forestillingen om Stalin, men ved romantiske forestillinger om heltene Che Guevara, Fidel Castro og guerillastyrkerne i Vietkong og Sydamerika.

Hitler er bare ord på papir. Ingen Yippie har ulejligen sig med at sætte sig ind i socialismens teoretiske del gennem Marx' og Lenins skrifter. De kalder sig optimister og føler, verden omkring dem er rig.

De etableredes forbryderiske fordelinger af rigdommene er så skandaløs, at ingen etableret person eller institution kan tages alvorligt, heller ikke det samfund, de etablerede har opbygget til beskyttelse af sig selv og deres skandaløse fejlvurderinger, som de kun undgår at blive stillet til ansvar for ved bekæmpelse af deres kritikere.

I Yippie-verdenen vil folk gå på museer for at se dollarsedler. Penge vil ikke eksistere i deres fremtidsverden.

I den samme verden råder en ny generation af sexet, irrationel, vred, irreligiøs, barnlig og tosset ungdom, som brænder deres kontrakter, brænder deres eksamensbeviser, som kun kvalificerer dem til et forræderi, ryger pot og omdefinerer virkeligheden og normerne, med stolthed bærer Vietkongflaget lige op i synet på de amerikanere, hvis sønner bliver slået i Vietnam for Amerikas imperialismes skyld, bærer skægt tøj, lader håret vokse, og finder ejendomsret identisk med tyveri og tør råbe kusse ind i et TV-kamera, intet andet materielt ejer end deres egne kroppe, som de er villige til at ofre i kampen mod det amerikanske samfund, som de af hjertet hader.

De mere fredelige aktionsformer er sit-ins eller bare det at tage tøjet af og begynde kopulation lige midt på fortovet, mens deres leder skriger til dem om at slå fra sig.

Man finder sig selv siddende virrende lidt forvirret med hovedet: Hvad er de egentlig for nogle? Hvad er deres forhold til kvinderne?

Ordet "fuck" er et af de hyppigst anvendte i Yippie-sprogbrug, men der skal lægges noget andet i det. De ønsker at *fucke* de borgerlige, de vil voldtage skolerne og militæret, staten, præsidentembedet, *fucke* mødommen ud igennem halsen på de institutioner, som ikke evner eller ønsker at evne at udfolde kærlighed til alle medmennesker. Men der er ingen nedvurdering af kvinderne i Yippie-bevægelsen, som der er det i samfundet rundt om dem, og ingen begejstring for krigen, som de føler sig tvunget til at bruge vold for at bekæmpe. Krigen er på Yip-

piernes tid bombning med napalm i Vietnam og ødelæggelse for generationer af store landområder.

Det ville i den forbindelse sagt være for let at læsse fascismen over på Yippierne alene. Det ville også være forkert. Både samfundet og dets bekæmpere bærer på tunge byrder fra nazismen. Det er arvegods, som er vanskeligt at slippe for begge. Begge parter skælder hinanden ud for at være fascister, og begge parter har, så vidt jeg efter bedste evne kan se det, ret.

Mens Yippierne i almindelighed har arvet nogle af futuristernes sprudlende idéer og kunstneriske holdning og yderligere nogle af de idéer, som futuristerne havde fælles med fascisterne og nogle af fascisternes helt personlige idéer, derudover havde tilført endnu nogle islet, deres forhold til maskiner, narkotika og sex, så havde det samfund, bevægelsen var rettet imod, ved angrebskrigen i Vietnam, ved den hysteriske nationalisme, gennem oprustningen, og ikke mindst igennem kommunistforskrækkelsen, arvet hele det fascistiske Europa, som den amerikanske stat havde været med til at knuse og bygge op igen som en ulv i demokratiets fåreklæder.

Det påhviler dette samfund selv at genskabe tillid til dets fængsler, dommere, politi og lovgivere, før nyskabende kulturelle folkebevægelser kan optræde intellektuelt. Samfundet bekæmpede Yippiebevægelsen med rene fascistiske metoder, og i dag er ingen eller kun få og betydningsløse rester tilbage. Dens bekæmpelse har lighed med et folkemord.

Først var der lederne.

John Sinclairs skæbne er repræsentativ for de øvrige ledes skæbne.

To civilklædte betjente snakkede sig ved falskhed ind på livet af ham. De ventede kun på en lejlighed til at slå til. Og den kom naturligvis. De fik tilbudt to joints. Håndjern, fængsel og dommer. Samfundet, som han havde søgt at bekæmpe, idømte John Sinclair 10 års fængsel for to joints. Det var i 1968 samfundet idømte ham denne forbrydelse af en straf.

Herefter kom turen til de menige medlemmer af bevægelsen. Dem lod samfundet forbløde i hårde stoffer. Den før så optimistiske og syngende bevægelses medlemmer døde eller blev dødsenssyge, ulykkelige narkomaner, jagede dyr, som ville sælge enhver politisk mening for to joints.

Berkeley-studenternes bevægelse i USA i 1964 var forløberen for studenteraktionerne i Europa, i Berlin i 1967 og i Paris i 1968.

I denne fremstilling skal jeg ikke beskæftige mig med disse bevægelser, der i mindre grad var folkekulturelle bevægelser, men rene politiske aktioner og klassekamp.

Yippiebevægelsen stikker dog kortvarigt hovedet frem i starten af urolighederne i Berlin som initiativtagere. Kollektivet "Kommune 1" i Berlin gav en vaskeægte Yippiebegrundelse for at udeblive fra en demonstration på Det Frie Universitet i Berlin. Den indbudte taler fra "Kommune 1" angav at være forhindret i at komme tilstede, fordi "han havde vrøvl med sin orgasme".

Den militante konfrontation i Europa blev startet af politiet, da den unge hannoveranske student Benno Ohnesorg, der for første gang deltog i en studenterdemonstration, brutalt blev skudt ned bagfra af berlinsk politi, der havde lokket de unge mennesker i en håbløs fælde.

Konfrontationerne fortsatte med polititerror og fængslinger og politiske grupperes terror gennem Baader-Meinhof gruppen og Rote Armé Fraktion (RAF), italienske højre-og venstre ekstremistgrupper, som alt sammen er fascismers kamp mod fascismer. Der findes kun een vej ud af de nazismer, som både har præget samfundene og de folkelige bevægelser siden 1909:

Det er på intellektuelt grundlag at opbygge et nyt sindelag til afløsning for det, som startede med futuristernes manifest i 1909 og senere makabert har præget sin eftertid.

Dette sindelag, som ikke behøver være en folkebevægelse, må helt radikalt, nyskabende, filosofisk og praktisk behandle spørgsmålet om den udøvende magt.

Af samfundslivets og menneskelivets tre hovedhjørneste - den lovgivende, den dømmende og den udøvende magt - må den sidste begrænses for måske en dag endelig at kunne afskaffes.

Før nogen gør nar ad dette forslags tilsyneladende utopiske karakter, henviser jeg til det foregåendes opregning af naragtigheder, som alle er udtryk for udskejelser inden for den udøvende magt, også for så vidt angår enkeltpersoners muligheder på dette område, og denne er som samfundets ubegrænset og selvdestruerende.

Det er klart, at en fjernelse af hele den udøvende magt stiller krav om en omfattende forberedelse. Men denne forberedelse begynder i sindelaget, i det sindelag som i dag er forgiftet af udøvende magt, for derefter at blive en rettesnor for lovgivningen ved at gøre lovgivningen til en fri rettesnor for menneskene, en venlig vejledning, der begrænses af fornuften ved sig selv.

Denne nytænkning er fundamentalt nødvendig, et åndeligt grundlag og en forudsætning for hele menneskelivets fremtidige eksistens.

Kunsten er et eksempel på en udfoldelse, der ikke gør brug af udøvende magt, men alligevel er lovgivende. Til denne funktion kan vi stræbe hver efter egen evne.

4.

Det eneste, jeg hidtil har anført imod nazismen, er Fluxus. Måske er det urimeligt imod de omfattende folkelige bevægelser at opstille en sådan liden aktivitet som Fluxus, der ikke er en folkebevægelse, men kun håndteres af få personer, der kun kommunikerer til få personer og oftest i rent kunstmiljø.

Alligevel er det meget tæt på, at noget sådant er det ene fornødne, om man skal opstille et brugbart alternativ til de farlige folkebevægelser med de ind imellem nazistiske elementer.

Den hollandske provobevægelse i 60'erne er dog i gademiljø også en klar modsætning til alle nazismen. Ingen nazisme vil nogensinde kunne udvikles her ud fra.

Provobevægelsens første provokation startede i Amsterdam den 11. marts 1966 omkring bryllupshøjtideligheden mellem prinsesse Beatrix og den tyske prins Claus, en begivenhed, som hele den kulørte ugepresse i Holland havde håbet at kunne bringe i pomp og pragt, men som i stedet udløste røgbomber, gadeuroligheder og polititerror i hele Amsterdam.

Provobevægelsens senere udvikling blev på sin side fremprovokeret af politiets brutalitet ved denne lejlighed.

Det er ganske mærkeligt at tænke på, hvad der har udløst de forskellige ungdomsbevægelser:

I Berlin i 1967 var det den persiske Shahs besøg, der fik ungdommen til at rejse sig i protest mod officielt statsbesøg i pomp og pragt af en notorisk tyrann. I Chicago i 1966 var det det demokratiske partikonvent, der trådte sammen for at opstille den demokratiske præsidentkandidat under amerikansk pomp og pragt.

Yippierne demonstrerede imod præsidentembedet, de tyske studenter imod et mellemøstligt statsoverhoveds terrorregime, mens hollænderne demonstrerede imod et bryllup i et kongehus, der højst har en ren symbolsk betydning i statsstyret.

Dette er udgangspositionen for de tre bevægelser.

Det er karakteristisk, at Yippierne bruger ild og kamp, hvorimod provoerne i Amsterdam nøjes med at kaste røgbomber. Der kan godt gå røg af en brand uden ild, i hvert fald i Amsterdam.

Hvem er de hollandske provoer, som synes at være de mest fredelige af alle bevægelser?

Det var en ungdomsbevægelse med adgang for ældre. De var optimistiske, og det skal bemærkes, at det er et gennemgående træk ved alle disse bevægelser helt tilbage fra futuristerne, at de betegnede sig selv som optimister, hvorimod det er sjældent at høre en erklæring herom fra et siddende statsstyre eller demonstreret gennem dets udøvende magt, politiet.

Provoerne opstillede optimistisk til byrådsvalget i Amsterdam i 1966, og 13.000 tilhængere stemte en provo ind i det ærværdige byråd. Valget skal nok vurderes i sammenhæng med, at det var første gang unge ned til 21 år havde valget.

En provo blev valgt ind i byrådet desuagtet provoerne var en erklæret anarkistisk bevægelse.

Hans Reitzels forlag har udsendt to små bøger om den hollandske provobevægelse, Hans Tuynman: Provo, og Duco Van Werlee: Hvad er provo.

Den første er skrevet af en repræsentant for den antiintellektuelle gadebevægelse, der så med skepsis på et samarbejde med studenterne. Den sidste er skrevet af en af bevægelsens ledere på det ideologiske plan. Denne sidste forklarer det tilsyneladende modsætningsfyldte forhold, at en anarkistisk bevægelse ønsker plads i byrådet.

Han siger, at folk i almindelighed har en helt forkert opfattelse af anarkisme. Anarkister er ikke bombemænd, der springer rundt og øver attentatforsøg, men mennesker, der ønsker et samfund organiseret nedefra. Spanien havde anarkistisk styre før Franco, og staten Georgien i Rusland lige efter revolutionen. Dette med, at samfundet skal organiseres nedefra, er en interessant virkeliggjort idé inden for provobevægelsen. Det er således karakteristisk, at bevægelsen koncentrerer sig om Amsterdam og kommunale anliggender, så at sige helt ned til den

enkeltes boligproblemer, hvor de andre bevægelser har verdensomspændende frihedsdrømme som mål for deres anarkisme.

Hvad vil de da i byrådet? De vil egentlig ikke noget. De vil ikke opnå noget. Det tror de slet ikke på er muligt alligevel.

Men de vil undgå, at en borgmester siger "hold kæft" til dem, og de får aktindsigt, så de kan reagere tidligt på offentlige planer. Og så vil de have lov til at vække de gamle kommunalpolitikeres fantasi ved deres utraditionelle forslag. I Duco Van Werlees bog fremsættes nogle konkrete kommunalpolitiske målsætninger:

Provoerne ønsker hvide cykler, som er fælles ejendom for alle. Hvide skorstene, som skal imødegå luftforurening. Lovbefaling af indbyggede røgfiltre og straf for forurening. Hvide høns. Betjenten skal igen være befolkningens ven, en social arbejder med syrlige bolsjer og hæfteplaster i lommen. Hvide boliger. Bolignøden skal imødegås blandt andet ved at offentliggøre en ugeliste over tomme lejligheder.

Boligproblemet er virkelig et alvorligt problem i Holland, hvor 3 gange så mange mennesker som i Danmark skal presses sammen på et areal, der er halvt så stort. Det er karakteristisk for provoernes livsnære holdning, at løsning af boligspørgsmål indgår som målsætning. Et medlem af provotariatet siger: Piger er kønsmodne fra de er 15. De kan få en selvstændig lejlighed fra de er 35.

Het Palais, den hollandske krones Amsterdamresidens, skal igen være rådhus. Man begynder at forstå, det er overordentlig bevidst, at provoerne omdanner statslige problemer til løsninger på lokale problemer. Man ønsker en begrænsning af kongefamiliens boligareal, slet og ret. Monarkiet er jeg ikke sikker på, de i og for sig har noget imod. Måske skulle der bare vælges ny dronning udaf folket hver 14. dag eller hver dag, en dagens dronning.

Herefter skal nævnes nogle flere målsætninger i tilfældig orden: ingen affolkning af bykernen, ret til fri happenings, legegader, ferie til van Hall det kære menneske (han var Amsterdams borgmester), bedre seksual oplysning, natsporvogne, gratis telefon til alle og aftenåbning på museerne, så de arbejdende kan komme der.

Det tør antydes, at småborgerlighedens lys har tændt sin 25 watt pære over dette program i modsætning til de italienske flammende futurister, der ville sætte museerne under vand og nazisterne, der gjorde det.

Men det ville ikke være rigtigt at affærdige de småborgerlige. Det er tankevækkende, at en ungdomsbewægelse i den grad holder bene på jorden og tænker i nære ting midt i overflodssamfundet før energikrisen, før Romklubbens intellektuelle dommedagsvurderinger og før Schumanns opstilling af det filosofiske grundlag for samfundet, hvor "small is beautiful".

Provoerne har et tolerant forhold til de korthårede: folk må sætte deres hår, som de vil. Hvis de er korthårede, når de melder sig ind i provotariatet, vil de sikkert lade håret gro, og omvendt vil de sikkert klippe det, hvis de var langhårede, før de meldte sig ind. Det er alt sammen ikke så nøje. Heller ikke et medlemskab i bevægelsen. Der er heller ingen formand. Den nærmest siddende signerer de erklæringer, som udsendes. Da Hans Tuynman en morgen er telefonpasser ved en telefon, der formodes at besvare provospørgsmål, bliver han ringet op af en ængstelig stemme, der spørger, om han tror, samfundet er ved at sætte demokratiet over styr. Da han besvarer dette bekræftende under indtryk af den uhyggelige polititerror, så spørger stemmen ham, hvad hun skal gøre ved det. Han foreslår hende at bede 300 Fadervor og Ave Maria resten af tiden. Og hvis De så indsender 10 gylden på vores giro-nummer og anmoder om et abonnement på provo, så skal De se, det bliver bedre.

Småborgerligheden vil redde demokratiet for 10 gylden. Hvis alting blot kunne gå så let.

Provoernes forhold til de bevidsthedsudvidende stoffer er tolerant, men ideologen tilføjer snusfornuftigt: vi er imod passive, ukreative mennesker, så hvis brugen af stoffer medfører sløvhed, så er jeg imod dem.

Forholdet til det seksuelle er præget af, at det er unge mennesker, der fastlægger kursen. Den er moderat liberal, som alt det øvrige. Til sammenligning siger de franske studenter i 1968 med større ord og tvivlsom mening, at revolutionen gør dem seksuelle, og det seksuelle gør dem revolutionære. Provoerne vil have større frihed for de homofile

med en lavere aldersgrænse for homofile forhold, et reelt politisk forslag, som f.eks. i Danmark har været fremsat og gennemført uden brug af provoer.

Der er virkelig tale om en fredelig bevægelse, der på stilfærdig måde stiller forslag til nytænkning og til, at fantasien kan fungere side om side med fornødenhederne i det hverdagspolitiske liv. Alligevel sker det samme, som hele tiden før set som nazismens arvegods:

Bevægelsen bliver kniptet sønder og sammen med en politibrutalitet, som ikke kender grænser. Fængslinger foretages på den mindste anledning. Blødende slæber de unge mennesker, der har demonstreret imod monarkiets alt for mange værelser, sig hjem på usle loftværelser. De vasker hinandens sår og sætter sig snøftende til at danne foreningen "Politiets venner".

I fuld alvor vil de prøve på at komme på talefod med politiet, samfundets bøddler. Som led i deres ideologi vil de også forsøge at komme på bedre talefod med byrådet.

En fremmedgørelse mellem byråd og borgere er som et ulykkeligt familieforhold mellem forældre og deres børn, føler de. Politiet må fjernes fra byrådets myndighedsområde. Fjendskabet og voldsanvendelsen må høre op. Det er en beundringsværdig naiv, troskyldig og fredelig holdning, de amsterdamske unge udviser over for en samfundsrobot af udøvende magt. Den er både enestående og forbilledlig og nedslående i de opnåede resultater, selv om et hollandsk officielt sindelagsskifte på længere sigt ikke kan udelukkes. Amsterdam er uden de gadebaner, som huserer i mange andre storbyer. Begrebet "vilde engle" og slagsmål med cykelkæder kendes slet ikke.

Provoerne indkøber hvide høns til deres kampagne for "Politiets venner".

De vil gerne have lov til at aflevere en hvid høne til politimesteren og borgmesteren i Amsterdam som en symbolsk handling.

Men ingen ønsker at modtage de hvide høns.

Så anskaffer de sig dybfrosne høns i stedet.

De går lige så dårligt.

Så spiser de dem selv.

Det går meget godt.

Defaitisme er nok det rette ord til at betegne de hollandske provoyer, men det skal ikke forstås som en ringeagtsytring - alene som en konstatering.

Provoernes aktionsform er løst organiserede demonstrationer og gennemførelsen af teach-ins og happenings i gademiljø. Disse happenings, der er medie for en POL-ART, hvis formål er det enkelte menneskes kreativitet, er ofte blevet tillagt også den amerikanske Fluxusbevægelse. Men det er forkert. De bastante ekspressionistiske happenings, som ses rundt omkring i både den politiske og den kunstneriske verden, har intet med Fluxus at gøre, da Fluxus ikke laver happenings. En anden ting er, at Fluxus ved sin ulimitering af projekter kan arbejde med et projekt over en længere periode eller kan udtrykke en begivenhed, men det politiske motiv trækker afstanden mellem Fluxus og provobevægelsens happenings. Fluxus interesserer sig heller ikke for politik.

Provobevægelsen er antiintellektuel - i modsætning til Fluxus - og de mere politisk bevidste studentergrupper på venstrefløjen søger en overgang at tilføre bevægelsen større organisation og stringens, men uden held.

Provoerne siger hertil:

Studenter er ikke andet end en slags politi in spe. De øver sig i at indsende forespørgsler til rigsdagen.

I det første nummer af tidsskriftet Provo, der som en forløber for provobevægelsen udkom 12. juli 1965, hedder det i en indledningserklæring:

“**Provo** går imod kapitalisme, kommunisme, fascisme, bureaukratisme, militarisme, snobbisme, professionalisme, dogmatisme og autoritarisme...”

Provo erklærer sig selv som taber, men vil ikke lade chancen gå fra sig til i det mindste endnu en gang at provokere samfundet på det groveste....”

Det er karakteristisk, at mange af provotariatets handlinger kan føres ud i livet uden stor ulejlighed eller brug af mange penge og på een gang fra den ene dag til den anden. Dette er en særlig realistisk

kvalitet, og småborgerlig kan man vel strengt taget ikke benævne en bevægelse, der ønsker militarismen afskaffet ved fredelige midler og erklærer sig selv som taber på forhånd stillet over for samfundets mægtige statsapparat, hvis magt og politi ingen har bekæmpet endnu.

Duco Van Werlee skriver som ideolog for provotariatet nogle tanker om provobevægelsen, der berører flere behandlede problemer i min fremstilling af nazismen:

“Provokationen er et ægteskab mellem social ansvarlighed og kreativ opfindsomhed. Det er en artistisk (f.eks. komisk eller absurd) formgivning af meget reel samfundsinteresse. Det usædvanlige i provokationen som politisk aktion bevirker, at den straks bliver udskreget som udemokratisk. Provo går ind for demokratiet i dets optimale anarkistiske form...

I et godt virkende demokrati er magten afmytologiseret.”

Der går mange bevægelser igennem verden på denne tid.

For alle bevægelserne gælder, at de er påvirkede af eller beslægtede med futuristerne.

I München opstår i kunstnerkredse den internationale situationistbevægelse. Situationisterne stod bag de første studenteruroligheder i Frankrig på universitetet i Strassbourg forud for maj-urolighederne i 1968 på universitetet i Nanterre og derefter i hele Paris. I dens første internationale manifest fra 1959 betegner Situationistbevægelsen sig selv som “futurismens tredje bølge”, der kæmper for et “militant åndeligt diktatur”.

De franske studenter i Nanterre skreg i 1968: “Fantasien har taget magten!” Men det havde den ikke. Fantasien var ikke stærk nok. Alle folkebevægelserne er blevet nedknipt af politimagten. Alle statsformerne har støttet sig til politimagten, ikke mindst nazismen.

Politimagterne har vundet sejre, som de intet har lært af og intet behøver at lære af, så længe deres funktion er defineret som en militant trussel over for civilbefolkningen (den udøvende magt). Politimagten er en af nazismen til alle tider. Den arbejder nationalistisk, for en stærk stat, og for at underordne den enkelte under helheden.

Med et definitionsområde fælles med nazismen er dets funktion en alvorlig sag.

Man kan forestille sig en helt ny folkebevægelse, der først og fremmest behandlede spørgsmålet om politiet for at ændre dets funktion i samfundet.

I hele den foranstående beretning forekommer det mig, at det aller- mest hjertevarme forslag i nogen folkebevægelse er det, de hollandske provoer fremkom med, da de ønskede politibetjentenes gamle rolle gen- indført, hvor politibetjenten er en social arbejder med hæfteplaster og syrlige drops i lommerne.

Hvis vi derfor til slut forsøger at tænke den tanke, at alle folkebe- vægelserne havde behandlet politimagten som et hovedproblem på grund af dets militante funktion i samfundet, så havde de her omtalte folke- bevægelsers historie måske kunnet skrives således:

Futuristerne afskedigede al politi og ansatte politihunde i stedet. Hun- dene lod de passe af unge mennesker, ikke over 15 år.

Nazisterne opdrog hundene til menneskejagt og gjorde hunden til et af verdens mest frygtede rovdyr.

Yippierne anskaffede Yippiehunde til at *fucke* alle politihundene under demonstrationer i et hundeorgie, hvis lige aldrig nogensinde var set før.

Provoerne ville indføre en lov, hvorefter alle politihunde skulle være hvide og have en blød pels.

Men Fluxus ville foreslå, at man udskiftede alle politihundene med - en politibetjent.

Og således havde verden måske set anderledes ud i dag.

Hvorvidt folkebevægelserne koncentrerede sig om de forkerte opga- ver eller ignorerede de forkerte problemer fra 1906 til i dag er det, hele denne beretning handler om.

Det overlades til læserens egen vurdering.

FØLGENDE UDVALGTE BØGER HAR TJENT SOM KILDER
TIL DENNE FREMSTILLING:

A hundred years of German painting 1850-1950. Udstillingskatalog fra Tate Gallery, London 1956.

Altmann, Peter, m.fl.: Der deutsche antifaschistische Widerstand 1933-1945 in Bildern und Dokumenten. Frankfurt/m 1975.

Auseinandersetzung mit dem Faschismus. Plakatudstillingskatalog fra udstilling, Volkshochschule, Leverkusen, 1979.

Barlby, Finn: Væbnet kamp. Baader-Meinhof-gruppens politiske manifest og undertrykkelsen i Vesttyskland. Tiderne Skifter, 1977.

Baumgarth, Christa: Geschichte des Futurismus. Rowohlt, 1966.

Berke, Joseph (ed.): Counter Culture. Peter Owen Limited, 1969.

Beiträge zum Thema Widerstand, Berlin, Landeszentrale für politische Bildungsarbeit, Berlin 1979:

Hefte 4: Werner Koch: Der Kampf der Bekennende Kirche im Dritten Reich.

Hefte 5: Georg Holmsten: 20. juli 1944, Personen und Aktionen.

Hefte 6: Ilse Rewald: Berliner, die uns halfen, die Hitlerdiktatur zu überleben.

Hefte 7: Heinz Galinski, Dietrich Stobbe: Das Gedenken mahnt.

Hefte 8 ...für immer ehrlos - aus der Praxis des Volksgerichtshofes.

Hefte 9: Heinrich Bücheler: Generaloberst Erich Hoepner und die Militäropposition gegen Hitler.

Hefte 10: Fritz Eberhard: Arbeit gegen das Dritte Reich.

Hefte 11: Ernst Fraenkel: Der Sinn illegaler Arbeit.

Hefte 12: Maria Lahusen: Verurteilt wegen Heimtücke.

Braunbuch über Reichtagsbrand und Hitlerterror. Universum-Bücherei Basel, 1933.

Brückner, Peter: Ulrike Meinhof og de tyske forhold. Tiderne Skifter, 1977.

Cohn-Bendit: Venstreradikalismen. Rhodos, 1968.

Das deutsche Volk klagt an. Editions du Carrefour, Paris 1936.

Der gelbe Flech, Die Ausrottung von 500.000 deutschen Juden. Editions du Carrefour, Paris 1936.

Echneir, Walter (ed.): Telling it like it was: The Chicago Riots. Signet Book, 1969.

Die Fackel, sidste nummer, Ende Juli 1934.

Hiepe, Richard: Gewissen und Gestaltung, Deutsche Kunst im Widerstand. Röderberg Verlag GmbH, Frankfurt/M 1960.

Faschismus, Renzo Vespignani, udgivet af Der neuen Gesellschaft für bildende Kunst og Kunstamt Kreuzberg, Berlin, Elefanten Press 1976 (Udstillingskatalog, 300 s.).

Van Gennep/Amsterdam: Arbeiterfotografie. Elefanten Press, 1978.

Hinz, Berhold: Art in the third Reich. Revideret udgave af Die Malerei im deutschen Faschismus (1974). Basil Blackwell, Oxford 1979.

Hitler in der Karikatur der Welt. Gustav Weise (NSDAP) Verlag, Berlin 1933.

Hofer, Walther: Nationalsozialismen 1933-1945, en dokumentarisk fremstilling. Hasselbalch, 1963.

Joll, James: Three Intellectuals in Politics. Pantheon Books, 1960.

Les Juifs, Edité par la Societé Anonyme les illustrés Francais, sept. 1933.

Krarup, Ole: Stævning. Chr. Erichsen, 1976.

Kunst og ukunst i Nasjonalgalleriet, Opprydningen April 1942, udstillingskatalog. Det Mallinske Bogtrykkeri, Oslo 1942.

Lund, Jules: Maj 68. Studenterbevægelsen og klassekampene i Frankrig. Tiderne Skifter, 1967.

Meinhof, Ulrike: Sidste tekster. Demos debat, 1976.

Montagu, Ivor: Ny-nazismen i Tyskland. Branner og Korch, Winthers forlag, 1967.

Nash, Jørgen: Springkniven, tekster fra kulturrevolutionen. Hernov, 1976.

Nie wieder Krieg. Der Kampf für Frieden und Abrüstung seit 1900. Elefanten Press, 1979.

Reiss, Erwin: "Wir senden Frohsinn", Fernsehen unterm Faschismus. Elefanten Press, 1979.

Rubin, Jerry: Do it. Simon and Schuster, N.Y. 1970.

- Rye, Jane: Futurism. Studio Vista, London 1972.
- Siepmann, Eckhard: Montage: John Heartfield. Vom Club Dada zur Arbeiter-illustrierten Zeitung. Elefanten Press, 1977.
- Stanic, Dorothea: Kinder im KZ. Elefanten Press, 1979.
- Steinberg, Hans-Josef: Widerstand und Verfolgung in Essen 1933-1945. Verlag für Literatur und Zeitgeschehen, 1969.
- Stengel/Gerick: Lexikon der Juden in der Musik. Udgiver NSDAP, Berlin 1941.
- Thorsen, Jens Jørgen og Nash, Jørgen: Situationister 1957-1970. Edition Bauhaus Situationiste, 1970-71.
- Thygesen, Erik: Den amerikanske befrielsesfront, bd. 1 og 2. Rhodos, 1970.
- Tretjakov, Sergej: Ordet er blevet handling. Tiderne Skifter, 1974.
- Tschschotin, Prof. Dr. S.: Dreipfeil gegen Hakenkreuz. Verlag Aktiver Sozialismus, Kopenhagen 1933.
- Tuynman, Hans: Provo. Hans Reitzel, 1966.
- Werlee, Duco Van: Hvad er provo. Hans Reitzel, 1966.
- Weber, A. Paul: Kunst im Widerstand. Elefanten Press, 1979.
- Widerstand statt Anpassung. Deutsche Kunst im Widerstand gegen den Faschismus 1933-1945. Udgivet af Badischen Kunstverein, Karlsruhe, i samarbejde med Elefanten Press, Berlin 1980.
- Wolfe, Burton H.: The Hippies. Signet Book, 1968.
- Zentner, Kurt: Illustrierte Geschichte des Dritten Reiches. Südwest Verlag, München 1965.
- Zur Geschichte der deutschen antifaschistischen Widerstandsbewegung 1933-1945. Verlag des Ministeriums für nationale Verteidigung, Berlin 1957.
- Zwischen Widerstand und Anpassung, Kunst in Deutschland 1933-1945. Udstillingskatalog for udstilling i Akademie der Künste, 1978.

